

antonia iliescu

stropi de gând

- stropi de rouă și muguri de conștiință -

STROPI DE ROUĂ

- *Chimia vieții*

La baza vieții pe pământ se află o moleculă dulce : glucoza. Ea alcătuiește structura fibroasă și rezistentă a plantelor, tot ea asigură formarea amidonului în cereale și tot ea este rezerva energetică a omului, sub formă de glicogen. Datorită acestei banale molecule de glucoză ne putem mișca, putem lucra, putem gândi. Este fărâma de soare pe care o stocăm în corpul nostru. În acest context, pământul este o uriașă bomboană albastră, formată din molecule de zahăr. Dar dacă la baza vieții pe pământ se află această moleculă dulce, mă întreb : atunci de ce viața este uneori atât de amară ?

- Dacă dictonul "*Aurea mediocritas*" ar fi adevărat, lumea în care trăim ar trebui să fie un glob de aur, cu câteva impurități, care ar fi oamenii de geniu.
- Țărâna care nu dă roade își merită soarta: vântul o flutură de la un capăt la celălalt al lumii și o vârnă peste tot.
- Când la naștere ne-am depozitat întreaga viață în cutia unui ceasornic, nu ne-am închipuit că el o să fie așa de zgârcit încât să ne-o înapoieze cu țârâita, mărunțită în secunde.
- Anii trec fără să prindem de veste. Trec aparent la întâmplare, monoton, fără importanță. Și de-odată, ca rezultat al acumulărilor, aluneci pe o bucată de soartă ca pe o pantă de clivaj. Începi să vezi cum viața se desenează în felii, ca cercurile pe trunchiul unui copac, sau ca foițele de grafit. Un fapt minuscul poate deveni determinant ca să-ți dai seama de-odată de importanța ta. Dar nu tuturor ne este dat să contribuim cu ceva la rotunjirea cosmosului.
- La capătul oricărui turn te așteaptă un țarc.
- Mamă și copil, acea clepsidră eternă...
- Orice lacrimă își are durerea ei, chiar și cea de bucurie.
- Orice om are două călcâie, numai Ahile are doar unul (sic).

- Cărțile și credința sunt cârjele sufletului.
- *Frica*
Frica în viața unui om este o etapă. Atunci când ești dominat de frică, ai de făcut o alegere între două posibilități: ori mergi înainte, ori renunți. Frica este răul necesar în evoluția omului, atunci când el a reușit să o domine.
- Orbul, deși nu vede lumina, nu-i neagă existența.
- Dacă am fi fost perfecți nu am fi fost contemporani.
- *Puterea ideii*
Stau. Gândesc lin și uniform. Dar câteodată creierul mi-e înțepat puternic de o idee cu vârf ascuțit și, cu sau fără voia mea, iese, îmi ia mâna, mi-o pune pe hârtie și apoi poposește, odihnită, mulțumită, așteptând.
- Pentru matematician, Dumnezeu este o axiomă, pentru fizician, El este o stare, pentru filozof Dumnezeu este o mare enigmă, pentru artist este sursă de inspirație, pentru biserică El este sursa, iar pentru omul credincios, Dumnezeu este.
- Adâncimea este singura dimensiune a sufletului.
- La om, cele mai mari înălțimi ale sufletului sunt în adâncuri.
- Iubirea mea s-a născut undeva la limita dintre suflet și cer, așa încât mă întreb: cine iubește acum în mine, eu sau Dumnezeu?
- Dacă renunț la vis, voi trăi doar cu jumătate de suflet.
- Speranța este motorul vieții. Speranța neîmplinită este groparul ei. Dar speranța din pământ va da muguri.
- Cei ce ți-au făcut rău nu te iartă că tu i-ai iertat.
- Cum începi să le vorbești de Dumnezeu, pe unii îi apucă dracii.
- Am atâta tristețe în mine, că nu mai încap nici o bucurie.

- Avem datoria să cunoaștem lumea. Dar cu ce să încep, cu firul de țărână pe care-l strivesc călcându-l, sau cu stelele către care mă înalț, contemplându-le?
- Noi toți avem aripi. Pentru a zbura ține doar de noi ca să le activăm. Și mijloacele sunt două: cunoașterea acestei lumi și credința în cealaltă (lume).
- Anumiți oameni, fiindcă pot zbura, nu se numesc zburătoare ci îngeri.
- De mi s-ar închide toate porțile din lume, nimeni nu va fi în stare să îmi închidă poarta spre cer.
- De la omidă la fluture este o cale lungă; ea se numește omul care s-a cunoscut pe sine.
- Valoarea unui om se măsoară uneori în numărul de pietre cu care este lovit.
- Munții nu se dărâmă cu buldozerul fiindcă sunt bătrâni.
- Iubirea nu bate la ușă și nici nu întreabă : « pot să intru ? ». Ea dă năvală, deschide porți, descurie suflete și riscă totul pe nimic. Iubirea nu știe să fie timidă. Iubirea adevărată îndrăznește.
- Mi-e frig. Lumea din jur se miră: „cum ți-e frig? sunt 25°C!“
Mi-e frig și e normal. În mine arde focul și în jur sunt numai 25°.
- Dietă păcătoasă : îmi încep fiecare zi cu păcatul original, mâncând un măr.
- Acolo unde începe mila începe o altfel de dragoste.
- Unde se sfârșește dracul, începe să lucreze Dumnezeu.
- Mizeria din om coboară mai jos decât intențiile diavolului.
- Feriți-vă de femeia misterioasă ! Misterul unei femei ascunde de cele mai multe ori prostie.

- Păcatele noastre sunt deșeurile pe care Dumnezeu refuză să le integreze în Ființa-i perfectă.
- Culmea masochismului: să muști cu voluptate din singurătate.
- Lumea se împarte în manipulatori și manipulați. Dacă refuzi să te asociezi primei categorii, vei fi automat integrat celei de-a doua.
- Iubirile neîncepute sunt pasiuni nevinovate condamnate la moarte.
- Iubirea fără ecou în celălalt îți strigă: ai murit fără să te fi născut.
- Iubirea e ca vinul ; dacă nu-l bei la timp se oțetește.
- Ochii care nu se văd, nici nu văd.
- M-ai rănit, deci exiști. Ți-ai cerut iertare, deci vei exista.
- De vei citi numai ce-ți place nu vei afla niciodată ce nu-ți place ; vei crește ca un pom cu jumătate de trunchi.
- Ochelarii mei au început să plângă ; au început să vadă singuri.
- Cel ce dăruiește să nu strige apoi : « am fost prădat ! »
- Este de preferat să fii printre sateliții unui om deștept, decât centrul propriei tale prostii.
- Paradox : oamenii foarte plini de golul din ei nu vor reuși niciodată să experimenteze levitația.
- Semantică : *Cuvântul* este acel ceva ce zboară *cu vântul*. Cred că avea dreptate Goethe când prea măsura ochiul și imaginea.
- Apa e ca religia; are două tăișuri : celor însetați le dă viață, pe cei sătui îi îneacă.
- Când am devenit profet mi-am pierdut toți prietenii.

- Cei care și-au vândut sufletele nu înțeleg pe cei care și-au dat sufletele, doar pentru ceilalți, pentru binele lor. Primii îi vor denigra mereu pe ceilalți.
- Omul se chinuie jumătate de viață să urce muntele, apoi se chinuie cealaltă jumătate să-l coboare decent, fără să-și frângă gâtul. Viața omului nu este decât o problemă de efort și de echilibru.
- Cel ce s-a murdărit speră să se curețe, murdărindu-te și pe tine.
- Plecăm în cer pe cont propriu și ca pașaport pentru rai avem sufletul, cu condiția să fie curat.
- Afară e primăvară, dar la mine în casă cad frunzele.
- Corpul meu nu se poate dăruie decât începând de la suflet.
- Sufletele noastre sunt răni din care picură din când în când poezii.
- Tot ce nu se așează pe iubire nu se încheagă.
- Oamenii ar trebui să se nască orbi ca să nu vadă cum îmbătrânesc, căci sufletul rămâne un veșnic tânăr îndrăgostit.
- Încercați să conjugați sintaxa « ajută, Doamne ! » Nu există persoana II nici la singular nici la plural, fiindcă Dumnezeu nu are nevoie de ajutor.
- Am crezut că pot schimba lumea ; m-am schimbat doar pe mine și m-am însingurat și mai mult. Drama acestei lumi foarte divergente este că nu ne putem schimba toți în același timp și în același sens.
- Nu e important să publici ceea ce scrii, important e să scrii. Nu e important să scrii, ci să gândești ceea ce scrii. Nu e important să scrii ceea ce gândești, ci să trăiești ceea ce vei scrie o dată.
- Nu ocup locul nimănui, dar vreau ca pe locul meu oamenii să mă vadă.

- Abia când m-am rupt de haită am înțeles că omul e lup pentru om.
- *Dumnezeu* spune: Tot răul pe care îl transform în bine este sursa puterii mele.
Diavolul spune: Tot binele pe care reușesc să-l transform în rău este sursa puterii mele.
Credinciosul spune: Tot răul pe care îl transform în bine este rațiunea mea de a fi, căci mă apropie de Dumnezeu.
Omul de rând spune: Tot răul pe care eu îl cred bun și tot ce e bun și-l ocolesc din ignoranță, unde mă vor duce oare ?
- E imposibil să fii unit cu o lume dezbinată.
- Istoria se precipită sub ochii noștri. Oare vom mai avea timp să scriem istoria?
- Rasismul e o ciupercă veninoasă care crește pe un teren otrăvit de invidie și ignoranță.
- Prietene, nu-mi ești destul de prieten dacă nu pot să te critic.
- Fiecare are ceva de spus; este dreptul lor, dar cei care spun adevărul sunt puțini. Vocea lor se pierde într-o mare de horcăieli care slujesc doar setea de putere și parvenitismul.
- Murdăria din lume ne condamnă la singurătate.
- Paradoxul vieții îmbelșugate : prea multă viață ne ucide.
- Suntem niște suflete reciclate; unele suflete ar trebui date direct la gunoiul cosmic, fiindcă strică lumea. Există și suflete de folosință eternă (deci unică) : sfinții.
- Minciuna și calomnia au aripi. Adevărul are picioare de plumb și aripile tăiate.
- Materia este gândire solidificată.
- Sfinții iubesc numai cu partea de sus.

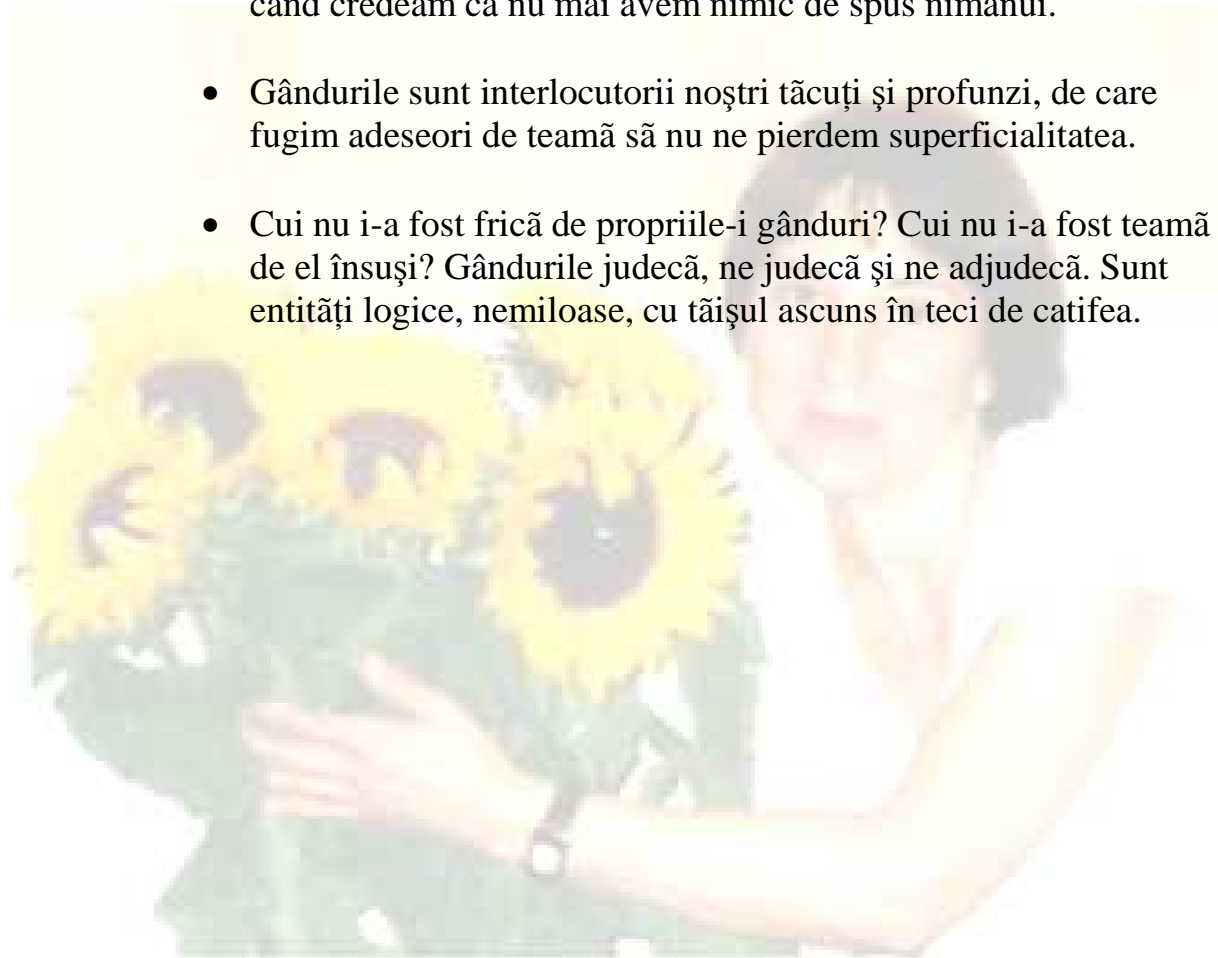
- Propria noastră conștiință ne face vulnerabili în fața celor lipsiți de conștiință.
- Când strugurele e copt doar pe jumătate, boaba mică e cea mai dulce.
- Cercul meu de prieteni s-a redus la un punct: eu. Și câteodată nici eu...
- Iubirea e dumnezeiască cu condiția să fie reaprinsă din când în când de vreun drăcușor.
- Judecă cu mintea ta și nu-l judeca pe cel ce judecă cu mintea lui.
- Dacă melcul, dorind să fie liber, și-ar smulge casa din spate, el nu s-ar mai numi melc ci limax. Ar căpăta așadar un alt statut pe această lume, căzând undeva mai jos, în rândul târâtoarelor fără casă, precum viermii și râmele. Omul nu și-a purtat niciodată casa în spinare, ci doar în suflet.
- Într-o lume lipsită de un arbitru imparțial al valorilor, modestia este un mare defect.

Despre culori

- Albul este apogeul culorilor, dar este de o discreție sacră.
- Albul este cel mai bun diplomat. În el, toate culorile coexistă și se împacă.
- Negrul este culoarea cupidității, este avarul mut al spectrului solar, zgârcitul care nu dă nimic, ținând toate culorile pentru sine.
- Negrul este capcana culorilor, sau mai bine zis, căpcăunul lor.
- Viața nu este altceva decât răzvrătirea culorilor, emanciparea lor, setea lor de libertate. Dar fiecare culoare aparține deopotrivă și albului, care reflectă toate culorile, și negrului, care le înghite pe toate. Și atunci, să nu ne mirăm că ne zbatem între lumină și întuneric.
- Știm cu adevărat cine suntem, abia după ce am fost.

Despre gânduri

- Gândurile sunt stropi de ploi, ploi calme și resemnate de toamnă, dar și ploi tumultuoase, de vară. Și atunci scriem, căci ce altceva este scrisul, decât ape care au dat peste maluri ?
- Gândurile sunt flori perisabile ; dacă nu le dăruim cuiva, se trec și mor fără rost.
- Gândurile sunt uneori obsesii care ne forțează să vorbim, atunci când credeam că nu mai avem nimic de spus nimănui.
- Gândurile sunt interlocutorii noștri tăcuți și profunzi, de care fugim adeseori de teamă să nu ne pierdem superficialitatea.
- Cui nu i-a fost frică de propriile-i gânduri? Cui nu i-a fost teamă de el însuși? Gândurile judecă, ne judecă și ne adjudecă. Sunt entități logice, nemiloase, cu tăișul ascuns în teci de catifea.

MUGURI DE CONȘTIINȚĂ

Un semn de deschidere

Mugurii de conștiință, stăteau ascunși într-o minusculă veioză din creier și așteptau doar să înflorească. Deunăzi m-a sunat profesorul meu de română, din liceu, *Prof. Dr. Vasile Lungu*, care îmi trimisese, în vară, cartea sa “**În lumina civilizatoare a culturii**”. Dorea să discutăm pe marginea celor scrise acolo, adevărate comori de istorie literară, de limbă română, adevărate porți deschise celor dornici de a face o cercetare aprofundată a literaturii române și europene, în anumite domenii bine delimitate. Era, dacă vreți, o lecție de limbă română “la telefon” și închipuiți-vă, eu nu mă pregătisem! Cartea o citisem, dar, cum nu am o memorie foarte bună, nu am făcut față onorabil acelei discuții (cotidianul ne smulge de cele mai multe ori din tărâmul de vrajă al cărților și ne aruncă în banala realitate, cu toată încercătura ei uneori atât de insensibilă). Și mi-am spus: “cum aș putea îndrepta nota proastă la română, acum, că nu mai există nici un catalog?”

Și veioza a început să pâlpeie...

Așa am văzut, în întunericul care încet-încet se lumina, că începusem, cu ceva timp în urmă să citesc cartea *Doinei Cornea* “**Liberté?**” (apărută la editura Criterion-Paris, 1990) o carte-document, cuprinzând o serie de interviuri luate dizidentei române de către jurnalistul francez *Michel Combes*.

Cartea am găsit-o pe un raft la “Petits riens”, un fel de talcioc din Namur. Era nou-nouță (semn că fusese deschisă de foarte puține ori), dar și prăfuită (semn de uitare). Am luat-o cu pioșenie de pe etajeră, am șters-o de praf și m-am prezentat cu ea la casă: 0,50 €.

În ea se ascundea discret, o fotografie-semn de carte, - producție artizanală “fujicolor paper” - pe care nu am avut, până astăzi, curiozitatea să o privesc mai atent. Fusesem subjucată de textul cărții, dens de mărturisiri și documente de istorie autentică. Micul obiect – fotografia - l-am folosit multă vreme ca atare: un semn de carte și atât. UN SEMN DE CARTE!!

Așadar cartea îmi făcuse mie, un semn, semn pe care eu, în neglijența mea, nu l-am observat decât azi. Și iarăși am avut o confirmare: fiecare obiect, fiecare fapt mare sau mic își are ora lui de metamorfoză, cea care îl transformă din fapt banal în semn și din semn în simbol. Lumea în care ne învârtim atât de grăbiți este plină de astfel de “semne” și de “simboluri”, doar nouă ne lipsește fie timpul, fie, uneori, imaginația să le punem cap la cap, să le citim și să le interpretăm.

Iată și poza cu pricina: puteți recunoaște *fabulosul* greiere care stă așezat pe o floare de câmp (traista ciobanului). Și dacă faceți un mic efort de atenție, îl veți auzi cântând.

Am plecat urechea și eu, să-i prind sunetele și cuvintele. Ele erau scrise pe verso, îngrijit, cu litere rotunde, de o mână care, desigur, deschisese odată cartea, poate doar o singură dată:

“La vie.../ Le Bonheur.../ Le Quotidien... / Les moments d'éternité... / Chaque matin... Chaque son... / Chaque jour... Chaque “Pardon”... / Chaque “Merci”... Chaque “Je vous aime”... / ... La confiance... L'espérance... / Toujours... Eternellement... »

(« Viața... / Fericirea... / Cotidianul... / Momentele de eternitate... / În fiecare dimineață... În fiecare sunet... / În fiecare zi... În fiecare “Iartă-mă”... / În fiecare “Mulțumesc”... În fiecare “Vă iubesc”... / ...Încrederea... Speranța... / Întotdeauna... Fără sfârșit...”)

Ce *motto* mai bun aș fi putut găsi pentru această carte ce-și propune scoaterea la lumină a unor muguri de conștiință? Și ce lecție mai bună de conștiință aș fi putut primi eu, în această zi (ziua Sfântului Antonie cel Mare) decât această imagine a greierului care cântă de zor, nonșalant și inconștient, pe o floare, uitând de toamnă, uitând de iarna care nu iartă.

Și l-am auzit pe La Fontaine scriind “La cigale et la fourmi”... Și l-am auzit pe Topârceanu cântând «Balada unui greier mic ». Mai este nevoie să dezvolt simbolul greierului ? Fabulele despre greieri ne spun clar ceea ce spune și vechiul proverb: « fă-ți vara sanie și iarna car ».

Conștiința se pregătește din tinerețe, ca să ne fie de folos “de la tinerețe pân' la bătrânețe”.

17 ianuarie 2009

Despre învățământ și profesori

Doina Cornea (ea însăși profesoară de limbă franceză) ne prezintă problemele esențiale cu care se confruntă omenirea la sfârșit de mileniu: violența, corupția, lipsa conștiinței. Salvarea lumii, spunea doamna profesoară, stă în educarea tinerilor în școli (dar nu numai în școli, aș adăuga eu, ci oriunde, cu orice ocazie, începând cu familia, mass media și terminând cu proiectele educative și turistice la care aderă tinerii de la vârsta cea mai fragedă).

În proiectul de reformă pe care îl propune pentru ameliorarea învățământului, *Doina Cornea* pune accentul pe rolul și importanța profesorului, care trebuie să fie “un intelectual de calitate”, precizând și criteriile de recunoaștere a unui astfel de profesor: “nivelul de cunoștințe, adică erudiția, pe de o parte, și pe de altă parte, profilul etic, care trebuie să fie la înălțimea funcției care îl ocupă.”¹

Michel Combes și *Doina Cornea* aduc în discuție “universitatea paralelă” ca modalitate de compensare și completare a învățământului pus adesea sub tutelă în perioada bolșevisto-comunistă. O serie de nume de oameni de valoare și-au asumat acest rol dificil de “maestri de gândire în structuri paralele”, dintre

¹ Doina Cornea « Liberté? - Entretiens avec Michel Combes » - Criterion Paris, 1990, p. 97

care se impun cu prestanță cel al lui *Constantin Noica* și cel al monahului de la Rohia, *Nicolae Steinhardt* (convertit la ortodoxie în timpul detenției comuniste), mentorii spirituali și culturali ai tinerilor dornici de a se cultiva.

Filozoful *Constantin Noica* devine un “caz excepțional de universitate paralelă” prin “păideia” lui, o școală de tip socratic, în perpetuă mișcare, în care nu elevii vin la profesor ci profesorul însuși îi caută și îi alege după capacități și afinități de structură sufletească. Iată un fragment revelator, în care vorbește *Doina Cornea* :

“Noica se instalase într-un orășel de munte din inima României, unde ocupa, într-o pensiune, o cămăruță atât de mică încât nu era loc nici pentru a-și instala un birou; acolo a redactat opere majore, pe o mică scândură pe care o ținea pe genunchi! În această cameră el a format o întreagă generație de tineri filozofi: *Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Thomas Kleiningher...* Dealtfel, el nu se mulțumea să aștepte ca tinerele spirite să vină la el; s-a pus el însuși să parcurgă România, de la un capăt la altul, pentru a găsi el însuși pe aceia care i se păreau a fi viitorii lui discipoli, în școli, în universități. Pentru cei care acceptau să lucreze alături de el, stabilea programe de lectură... Cere de asemenea de la ei să cunoască greaca și germana, fiindcă, după el, nu poți să faci filozofie fără cunoașterea acestor două limbi”².

*

Pr. Dr. Vasile Lungu, ne prezintă în cartea sa³ o pleiadă de comunicări științifice, având ca subiect nume ilustre ale literaturii româneș universale: *Eminescu, Caragiale, Topârceanu, Anton Holban, Tudor Vianu, Goethe* (primele traduceri în limba română)...

Un spațiu larg ce este cuprins în partea a doua a cărții intitulată « ***In memoriam magistri*** – 110 ani de la nașterea lui Tudor Vianu » se dedică marelui cărturar estetician, filozof raționalist, profesor universitar, stilist, savant, critic literar și teatral. Vianu era conștient de rolul fundamental al culturii în transformarea omului în eul său superior, spre care tinde.

Vasile Lungu scoate arhivele din țară și din Germania pentru a scoate la lumină fiecare amănunt din zbuciumata viață a marelui om de cultură. Prins în furșetă între legionarii radicali (1940) - care-i reproșau originea neromână și “cadrele bolșevice” (1954), care-i imputau prietenia cu *Nichifor Crainic* și cu *Octavian Goga*, nepromovarea elementelor marxiste și atitudinea cosmopolită, Tudor Vianu reușește să traverseze cu demnitate perioadele nefaste. Iată acest fragment edificator:

“ (...) *Vianu*, încrezător în perenitatea valorilor culturii, a înfruntat atât prigoana legionară, cât și teroarea bolșevică. În calitate de membru al

² Doina Cornea « Liberté? - Entretiens avec Michel Combes » - Criterion Paris, 1990, p. 98-99

³ Vasile Lungu “În lumina civilizatoare a culturii” – Editura ART, 2008

Comitetului Român pentru UNESCO, începând cu anul 1958, Vianu s-a străduit să facă cunoscută în Occident cultura română și, mai ales, să restabilească legăturile tradiționale ale României cu țările din apusul continentului nostru. “4

Pe plan intern, Vianu s-a străduit să repună în drepturi importanța formei în artă (“nevoia de formă, nevoia estetică stă la baza ființei noastre”⁵), a ținut piept “prigoanei staliniste îndreptate împotriva elitei intelectuale a țării” care cerea acestei elite să se lepede de vechile surse și modele de cultură, pentru a face loc, în învățământ și în lucrările lor, ideologiei marxiste. Iată un pasaj din care reiese pregnant onestitatea intelectuală a lui Vianu (este un fragment dintr-o autobiografie publicată după ce fusese îndepărtat din învățământ):

“Izvoarele mele se găsesc toate în vechea cultură a țării, apoi în tradițiile umanismului clasic și modern. Puteam să mă lepăd de mine? Puteam oare să renunț la ceea ce mi se lămurise ca adevărat și nobil? Cei care îmi cereau o atare adaptare rapidă la noile exigențe ale culturii se înșelau asupra firii mele. Oportunismul și minciuna mi-au apărut întotdeauna vrednice de ură și dispreț.”⁶

Planul minuțios de distrugere a valorilor culturii românești, plan ce constituia un punct esențial al politicii staliniste de cadre, reiese clar din fragmentul ce reproduce o directivă a Moscovei din 1947, care trebuia să se aplice țărilor ocupate de Armata Roșie⁷):

“Din școlile elementare, de specialitate, dar mai ales din licee și facultăți trebuie să fie înlăturați profesorii care se bucură de popularitate. Locurile lor trebuie să fie luate de oameni numiți”.

În aceste condiții - constată cu amărăciune profesorul Lungu – “Puterea, în varianta ei dictatorială, fiind preocupată excesiv de valoarea politică, pentru a se menține, a prigonit valoarea religioasă, a pervertit valoarea morală, a falsificat valoarea științifică și a vulgarizat valoarea estetică”.

Iată ceva care merită să fie aprofundat. Istoria și conștiința nu au vârstă, ele sunt întotdeauna actuale. Iar omul, dacă vrea să ajungă OM, își este dator lui însuși cu propria lui conștiință.

---

⁴ Vasile Lungu “În lumina civilizațoare a culturii” – ART, 2008, p. 154

⁵ ibidem p. 160

⁶ ibidem p. 161

⁷ Ibidem p. 161

Un formator de suflete

« Și am intrat, mai mult sau mai puțin cu voia mea, dar sigur cu voia lui Dumnezeu, în acest câmp al « formației sufletelor », cum îi spun. Fiindcă mie mi se părea esențial nu să înșir niște date și gânduri în fața studenților, ci să încerc să comunic cu ei, nu numai omenște dar și spiritual. Și cultural, fiindcă doream să fac din ei oameni cultivați, să le dau cât mai multe surse de incitație la lectură și la arte în general. »

Această mărturisire a modelului uman care a fost academicianul *Zoe Dumitrescu Bușulenga*, face de la sine portretul omului care a fost, dincolo de funcțiile importante pe care le-a ocupat, dincolo de prestigioasa activitate publicistică în domeniul criticii și istoriei literare și artelor în general, dincolo de recunoașterea valorii operei prin numeroase premii, naționale - Premiul special al Uniunii Scriitorilor (1986, 1989) - și internaționale - Premiul "Herder" (1988), Premiul "Adelaide Ristori" (1993) și distincții primite: Comandor al "Ordine al Merito della Repubblica Italiana" (1978), "Grande Ufficiale" al aceluiași ordin (1996), Ordinul bulgar " Sf. Metodi și Chiril" (1977).

Această "Doamnă a literelor românești", cum o numea I. Zubașcu, a plecat din lumea noastră ca o "soră" al carei nume monahal a fost Sora Benedicta, de la Mănăstirea Văratec. S-a dezbrăcat de toată haina omenească a onorurilor primite și a plecat simplu, ca o măicuță, lăsând în urmă trena de distincții și premii. Dar nu a plecat cu mâna goală.

A luat cu ea dragostea pentru Eminescu, a plecat luând cu ea toată erudiția care o ajuta să se miște cu atâta grație prin meandrele culturii românești și universale din care scotea aurul. Operă fără bisturiu și fără lasser pe acea rană deschisă care este sufletul eminescian ajuns până în veacul nostru, încercând să-i curme suferința celui pentru care " procesul cunoașterii a fost (...) lung cât scurta sa viață, dar patima căutării a înfrânt brevitățile existenței."

A luat cu ea totodată și revolta împotriva denigratorilor lui Eminescu, acei "scriitorăși plini de orgoliu, complexați ori ignoranți", cum îi numea. A fost un luptător pentru repunerea în drepturi a lui Eminescu, cel " care se zbătea între credință și necredință, la sfârșit revenind la credință".

A luat cu ea revolta sinceră împotriva timpului modern în care " am uitat verticala", unde "ne-am întins pe orizontala profitului, ne-am năclăit în mocirla materiei."

A luat cu ea dragostea pentru cei tineri, atât de amenințați astăzi să se ploconească la "modelele din afară", adevărate "sminteli".

A luat cu ea îngrijorarea pentru soarta acestei lumi care se răcește, fiind din ce în ce mai lipsită de căldura familiei.

A luat cu ea atâta înțelepciune, încât chiar și cei ce nu au cunoscut-o direct, simt golul lăsat de ea în cultura și spiritualitatea românească. Cu atât mai mult cu cât spiritualii autentici se fac atât de rar auziți, simțiți, nu fiindcă nu ar

dori să ia parte la jocul lumii, ci fiindcă sunt goniți de la acest joc, joc serios și responsabil, în care ei ar avea numai de dat.

A luat cu ea imensa ei dragoste pentru muzică: "Trebuie să vă spun că eu trăiesc în permanență cu un sentiment de frustrare. Lumea se amuză când spun asta, dar eu mă simt o ratată. Cariera mea trebuia să fie una muzicală. (...) O audiție extraordinară era ca o stare de beatitudine, aproape ca o oră de rugăciune, fiindcă muzica este cel mai direct drum către Dumnezeu.(...) Acolo este centrul vieții mele". Iată ce a însemnat muzica pentru Doamna Bușulenga.

A luat cu ea luptătorul anticomunist, antimarxist, luptătorul creștin în toată substanța sufletului său doritor de unire prin iubire de Dumnezeu. A luat cu ea...

Tot ce Sora Benedicta "a luat cu ea", ne-a dat din ea. A murit un om, dar a înviat "formatorul de suflete". "Copii, faceți-vă o platoșă ", ne îndeamnă ea, "și aceasta să fie o platoșă a seninătății, a dragostei pentru toată creația, pentru tot ceea ce se află sub soare. (...) În această platoșă rugăciunea să fie foarte bine fixată pentru că e nevoie de ea în momentele grele".

În aceste momente grele am recitat eseul Doamnei *Zoe Dumitrescu Bușulenga* - " *Cuvinte și povețe*". El este ultimul curs pe care ni-l ține Doamna Profesoară, amintindu-ne cu câte răni a plecat din lumea noastră, câte răni avem noi de vindecat pentru însănătoșirea noastră, ca parte a neamului românesc.

Pe 5 mai 2006 a mai plecat dintre noi un mare învățat, o mamă întru sufletul omului care vrea să crească. Românimea a mai sărăcit cu pierderea unui suflet bogat. A plecat cu privirea spre acea " zonă a luminii necreate", spre raiul care este "această trăire în veșnică bucurie"; așa a văzut ea raiul în timpul vieții ei fecunde, " o veșnică bucurie".

Veșnică pomenire, Soră Benedicta... Doamnă profesoară, iată, vă urmăm sfatul și ne rugăm pentru odihna veșnică a sufletului vostru Mare, ne rugăm cu un cântec mănăstiresc, așa cum vi-ar place poate să auziți, acum când ați pornit spre "Marea Trecere":

"Călători pe marea veșnic tulburată,
Noi ne-am pus în tine, nădejdea noastră toată.
Nu ne lăsa, Măicuță, să pierim pe cale!
Noi suntem fiii lacrimilor tale."

3 mai 2006

Antemergătorul

Eu nu sunt scriitor. Eu sunt doar un om care scrie, fiind supus capriciilor muzei. Sunt un adult care nu a părăsit niciodată țara copilăriei, dar care se joacă serios. Scriu din nevoia de a-mi limpezi gândurile, pentru a stabili contacte în forme convenabile cu o lume de care ne înstrăinăm, fără voia noastră. Scrisul, pentru mine, este uneori joc, alteori este revoltă, uneori este meditație și reflecție; de multe ori este o boală care, paradoxal, vindecă; este uimire, iritare și iertare, cutezanță și umilință, dar mai ales, este necesitate și datorie. Din punctul meu de vedere, a fi scriitor nu este o profesie, ci o consecință; a scrie este însă o datorie multiplă, ca un atom cu multiple valențe.

O primă valență ar fi datoria față de zâna bună care ne-a dăruit harul la naștere și care ne poruncește, ascunsă într-un colțisor de suflet: “scoate din tine adâncul și vezi ce spune; dacă cei ca tine tac, cui lăsăm cuvântul?”

O altă valență ar putea fi datoria față de dascălii care ne-au format și care ne-au transmis uneltele de șlefuire a harului: mă refer la profesorii noștri de limbă română dar și la scriitorii universali, care sunt adevărați profesori de limbă umană. Primii ne-au învățat literele și taina descifrării slovelor ; ceilalți ne-au dat sensurile multiple ale cuvintelor. Sprijinindu-ne pe aceste două tezaure, vom putea eventual să aflăm sensul propriei noastre existențe.

Copiii noștri, născuți și nenăscuți, nu așteaptă probabil nimic de la noi, fiindcă mulți cred că au cheile trecerii glorioase prin lume. Dar tocmai față de cei ce nu așteaptă nimic de la nimeni avem datoria cea mai mare! Suntem datori să le redăm o lume minunată, care există doar pentru cei ce mai cred în ea.

În măsura în care omul ar avea în sine o parte divină, creațiile sale ar putea fi asimilate creaturilor Lui, sau “diferențialele divine”, cum ar spune Blaga. Dar, când însuși Dumnezeu avea îndoieli asupra scopului creației Lui, preferând să ne arate mai curând “ceea ce nu trebuie să se facă, iar nu ceea ce se face”⁸, când nici El nu știa exact care va fi mersul lumii pe care o elibera de sub tutelă, făcând-o responsabilă de propriile ei acte, va fi oare capabil cuvântul nostru să nege negația Marelui Anonim ? Omul, cu condeiul lui, ar putea deturna intenția inițială a Demiurgului? Dacă răspunsul este “da”, atunci omului i-ar reveni rolul extrem de dificil de a arăta lumii “ce și cum trebuie să se facă”, fără însă a cădea victimă capcanelor artei cu tendință moralizatoare.

Acest “ce trebuie să se facă” ne reamintește de datoriile noastre față de lumea creată de El, sub formă de “diferențiale divine”, cuprinzând deopotrivă aurul și noroiul, îngerii și demonii.

Nu ne rămâne așadar decât să desfacem cu răbdare ghemul cu încâlciri metafizice, să dezlegăm aripile îngerilor, să liberăm iubirea de oameni și să scoatem aurul din noroi.

---

⁸ Lucian Blaga – Diferențialele divine (Trilogia cosmologică – Humanitas 1997)

Biblia ne avertizează : « la început a fost cuvântul ». Nu avem oare datoria de a ne uni cuvintele într-un glas, care să-i redea *cuvântului* de început doar funcția sa creatoare de frumos?

31 decembrie 2005

Limba omenească

Deși oamenii sunt construiți (anatomic vorbind și excluzând cazurile patologice) toți după același tipar, posedând organe similare destinate emisiei și recepției de informații verbale, ei nu vorbesc toți o singură limbă. Până aici, nimic nou. Iată ceea ce este mai puțin cunoscut : există pe lume o mulțime de graiuri sau de limbi, în jur de 6000, grupate în 400 de familii. Se presupune că acestea au la origine o proto-limbă maternă, care ar fi apărut cu aproximativ 50 000 de ani în urmă (Ruhlen, “*The origin of Language. Tracing the evolution of the mothertongue*”, 1994). Indiferent însă de originea lor, comună sau nu, toate aceste limbi alcătuiesc ceea ce am putea numi **limba omenească**, ele facilitând comunicarea între oamenii aparținând diferitelor comunități. Dar oare aceste graiuri răspund cu adevărat dezideratei lor de început, aceea de înțelegere între oameni?

Ducându-ne cu gândul spre acele vremuri când cuvântul a coborât din întunericul cosmic, poposind pe Terra, unde a fost zidit de-a lungul mileniilor în piatră, papyrus, argilă, hârtie și material informatic, apoi străpungând cu mintea straturi de istorie mustind de mistere, nu putem să nu ne punem întrebări. Există cu adevărat un creator, sau viața apare spontan, odată cu prima bacterie ieșită din “supa organică primordială”, după teoria lui Oparin ? (În paranteză fie spus, deși supa organică a fost reprodusă în laborator de către Stanley Miller, în 1953, nici o bacterie vie nu a ieșit din ea, ci doar materie organică neînsuflită de tipul aminoacizilor, ...). Și dacă este așa cum spunea Oparin, sau cum afirma Svante Arrhenius în teoria panspermiei, cum că viața ar fi venit sub formă de spori din cosmos, cum s-a ajuns de la simpla celulă, la materia inteligentă, capabilă de comunicare verbală ? Care au fost aventurile materiei oarbe în drumul ei către lumină, cea venită din interior?

Iată, mă încumet să fac aici o incursiune (fără pretenții de tratare exhaustivă) în teoriile care sunt astăzi vehiculate în diferite articole științifice și filme documentare referitoare la evoluție.

În prezent se confruntă trei mari teorii : evoluționismul bazat pe selecția speciilor sau **darwinismul**, care este predat astăzi în școli și care aparține doctrinei materialiste; **creaționismul**, care este fondat pe sursele biblice și care susține că Universul a fost creat în 6 zile și în sfârșit, **neo-creaționismul** (sau “**Intelligent Design**”), care este un curent nou, foarte răspândit în Statele Unite, dar și în Franța, sub influența lui Teilhard de Chardin, omul de știință universal, cu o largă deschidere spre spiritualitate. Acest din urmă curent grupează cercetători aparținând celor mai diferite domenii de studiu, printre care paleoantropologia, genetica, medicina, lingvistica, matematica, astrofizica, economia.

Unii dintre acești cercetători neagă apartenența lor la acest curent sau la un altul de tip creaționist, încercând să scape din hăituiala unor polemici lansate

și susținute de partizanii darwinismului. Dar rezultatele acestor - fără voia lor - “neo-creaționisti”, converg către o aceeași concluzie: materia vie este fabricată conform unui program evolutiv inteligent, iar evoluția este orientată spre “punctul omega”, care s-ar putea identifica cu Creatorul .

Un reputat matematician francez, Jean-Louis Krivine, continuând seria de cercetări inițiate încă din 1931 de către matematicianul austriac Kurt Gödel, susține că programul după care este alcătuită și după care evoluează materia vie este scris într-un limbaj logic, numit « lambda-calcul », foarte asemănător cu limbajul de bază utilizat în programarea unui calculator (Science & Vie , N° 1013, 2002). Acesta ar fi limbajul universal sau « primul strat » de limbaj, peste care se suprapun alte straturi, din ce în ce mai elaborate cum ar fi subconștientul, limbajul natural, gândirea, conștiința. În acest sens, propriile noastre gânduri nu ar fi decât aducerea la suprafață a unor « bucăți » din programul inițial. Dacă J-L. Krivine ar fi fost contemporan cu Bлага, ar fi numit poate aceste “bucăți de program” *diferențiale divine*, iar programului de bază i-ar fi zis poate Marele Program, scoțându-L oarecum pe creator din Marele Anonimat.

Cercetări de dată recentă din domeniul supranumit “neo-creaționism”, au dezvăluit un fapt de o importanță capitală: evoluția are un sens și acest sens este de la inteligența materiei inconștiente la conștientizarea acestei inteligențe.

Într-adevăr, omul încarnează toate stadiile de evoluție ale materiei inteligente, începând cu organismele monocelulare cele mai simple, cele *procariote* (lipsite de nucleu), cum este și cazul globulelor roșii, și terminând cu organul cel mai complex al omului: creierul. Tot ce este viu pe planeta noastră parcă ar fi fost conceput cu creionul în mână și după o logică perfectă. Toată materia organică este constituită din aceleași substanțe de bază (...), care se leagă între ele într-o anumită ordine specifică fiecărui individ în parte, ordinea fiind dictată de ADN-ul propriu, înscris în fiecare celulă; el este cel care deține *codul*. Acest *cod* este *universal* (conține combinații de trei baze azotate, din cele patru posibile, notate prescurtat prin literele: A, C, G, T), dar este totodată și *specific* (ordinea de legare a acestor baze, precum și gradul lor de repetabilitate de-a lungul lanțului ADN-ului, sunt diferite de la o ființă la alta). ADN-ul ar fi așadar o carte din Marea Bibliotecă, o carte cu care ne naștem și din care ne inspirăm de-a lungul vieții, pentru a putea crește și trăi. Cartea noastră are un sens fiindcă cineva a scris-o cu sens.

În sprijinul acestei **creșteri cu sens** a omului, cercetătorii au un cuvânt important de spus. Anne Dambricourt-Malassé - o reputată cercetătoare din domeniul paleoantropologiei, care a publicat numeroase articole și care este astăzi în bătaia puștii darwiniștilor - vine cu date concrete: evoluția **osului sfenoid** de-a lungul istoriei liniei evolutive a omului, de la *australopitec* la *homo sapiens*. Acest os bizar, în formă de fluture, situat la baza craniului, a suferit de-a lungul ultimelor 60 de milioane de ani, 5 modificări de formă și de poziție în raport cu coloana vertebrală (corespunzând celor 5 mari etape evolutive ale

ființelor vii, până la stadiul de om), el fiind direct implicat în “umanizarea” omului (verticalitate, modificări ale craniului, antrenând îngustarea feței, micșorarea maxilarului și dezvoltarea creierului, urmată de apariția conștiinței). Osul sfenoid s-a ridicat de la orizontală spre o poziție oblică (astăzi), el fiind încă în evoluție, dar “mereu în același sens” – spune cercetătoarea - fapt care contrazice teoria hazardului, inclusă în explicarea procesului de evoluție prin selecție naturală (darwinismul). Aceste modificări sunt de ordin genetic, ele fiind înscrise în programul evolutiv al embrionului uman.

Iată însă că această nouă concepție despre evoluție este combătută de conservatorii darwiști, printr-o serie de acuze cu sau fără argumente. I se reproșează doamnei Dambricourt-Malassé (care după afirmațiile ei nu este deloc religioasă) de a fi pus sub semnul întrebării punctul de sprijin al teoriei lui Charles Darwin și anume adaptarea la mediul înconjurător ca factor decisiv al evoluției omului. I se mai reproșează (jurnalul “Le Monde” din 29.10.2005) asocierea la diferite curente religioase introduse în știință de către abatele Breuil și Teilhard de Chardin și “susținute de peste ocean cu mijloace financiare importante”. Teoria pe care o expune cercetătoarea este atacată și de către jurnaliști, cu o serie de argumente înșirate sub diferite titluri de felul “*un singur os nu poate fi esențial*” sau “*a crede că omul continuă să evolueze este o iluzie*” sau “*stabilirea unei legi matematice a evoluției nu se sprijină pe nimic serios*” sau “*nu există nici o dovadă a unei legi ascunse în genele noastre*” (Science & Vie, décembre N° 1059, 2005). Aceste argumente-glonț cad de la sine, la o citire mai atentă (și mai avizată) a altor articole științifice publicate de-a lungul ultimilor 4 ani, în colecția aceleiași reviste.

Dar lăsând știința la o parte și contemplând acel os, atât de controversat, cu ochi intuitivi și bine spălați de prejudecăți de ordin științific ori religios, nu putem să nu ne emoționăm în fața formei lui bizare. Acest fluture osificat, așezat la baza craniului, are o “formă”... lipsită de formă! Este o piesă lucrată cu o rară măiestrie. Este o veritabilă bijuterie dantelată sau val de mare minuscul în mișcare, a cărui spumă fixată în rețeaua de calciu a țesutului osos, ar vrea parcă să ne sugereze cele 26 de dimensiuni ale universului. Sfenoidul adăpostește în cavitatea sa (“șaua turcească”) o glandă (glanda hipofiză), cu o importanță capitală în asigurarea echilibrului energetic al corpului, prin cei 8 hormoni secretați de ea, direct implicați în procesul creșterii și al maturizării sexuale a individului. Sfenoidul ar putea fi asimilat unei antene interne, care se orientează prin modificări genetice, în vederea unei mai bune captări a “planului inteligent”.

Iată însă că la aceeași concluzie - a “planului inteligent”- ajung, pe cu totul alte căi, cercetători de prestigiu din alte domenii. Belgianul Christian de Duve (deținătorul premiului Nobel pentru medicină, 1974) susține că materia este « obligată » să meargă spre complexitate, « pentru că nu are altă cale de ales », iar acest proces evolutiv este dirijat întru perfecționarea creierului uman, în scopul apariției inteligenței și conștiinței, ca apogeu al evoluției. Jean Chaline

(paleontolog francez) recunoaște că legea evoluției este înscrisă în interiorul fiecărei celule, și anume, în ADN. O echipă interdisciplinară, formată din Jean Chaline, astrofizicianul Laurent Nottale și economistul Pierre Grou, a stabilit chiar o lege matematică capabilă de a prevedea mutațiile genetice legate de marile salturi evolutive (Science & Vie N° 1059, 2005) .

Plecându-ne atenția spre acest program de sinteză și evoluție a materiei vii, - scris însă cu cerneală simpatică, care, după cum bine se știe, are nevoie de lumină(!) pentru a ne dezvălui adevărurile pe care le ascunde - ne putem da seama de unitatea vieții pe pământ, de originea noastră comună, dar și de enorma ei diversitate. Cum?! Am spus "origine comună" și "diversitate"?! Dar darwiniștii susțin același lucru: noi am apărut în urma unui lung proces evolutiv din primat, care la rândul lor au apărut dintr-o altă linie evolutivă, având la bază salamandra!! Cele două curente atât de opuse în aparență, darwinismul și neo-creaționismul, ar putea fi deci complementare... Concilierea lor s-ar putea face plecând de la următoarele constatări : « Intelligent Design » are în vedere scopul creației și finalismul global al evoluției, pe când darwinismul furnizează doar etapele realizării acestui proces evolutiv, pe porțiuni mici.

Forma lui de fluture, aleasă parcă simbolic pentru osul sfenoid, ne amintește că până să ajungă la zbor, fluturele a fost mai întâi o larvă. Faptul că el este ascuns în craniu, la baza creierului, ar fi semnul că zborul începe de acolo.

Teilhard de Chardin, acest reconciliator vizionar între știință și religie spunea: *"For the observers of the Future, the greatest event will be the sudden appearance of a collective humane conscience and a human work to make."* (« Pentru observatorii Viitorului, cel mai mare eveniment va fi apariția bruscă a unei conștiințe umane colective și a lucrului omenesc care trebuie făcut »).

Cele aproximativ 6000 de graiuri pământene, sau limba omenească ieșită poate din primul Cuvânt, vor fi ele oare capabile să lucreze la împlinirea profeției lui Teilhard?

1 decembrie 2005

Știința crede în Dumnezeu ?

Este un act de cutezanță să scrii despre Dumnezeu și nu numai din pricina faptului că subiectul este atât de vast, de imperceptibil și dispersat în toate domeniile artistice, științifice, filozofice, sau ale culturii pur și simplu, înțelegând ca formă atotcuprinzătoare a preocupărilor omenești. Cine mai are astăzi timp de filozofie, de mari întrebări, de meditație asupra unor probleme care nu aduc un câștig material și care riscă să te îndepărteze de o mare parte a acestei lumi ? Cu toate acestea, mulți oameni cred că și-au pus măcar o dată întrebarea : de ce El , în pofida absenței sale materiale, nu a încetat să se infiltreze în gândurile omului, în aspirațiile și în creația lui ?

Problema credinței într-o ființă superioară și inaccesibilă a fost abordată de-a lungul mileniilor din mai multe unghiuri. De obicei, când te referi la credință, gândul îți fuge mai întâi la vreo religie oarecare, fie ea catolică, ortodoxă, iudaică, musulmană, budistă, ... și implicit la locuri de cult: biserici, catedrale, temple. Apoi, în stratul următor ar veni filozofia și de aici până la domeniul artei nu este decât un pas. Arta, artistul în general, le transcende pe amândouă, unindu-se în clipele creației direct cu cerurile cele mai înalte, nu se știe prin ce mister al vibrațiilor universale.

De ce unii cred iar alții nu? De când crede omul? Dacă există îngeri, arhangheli și Dumnezei, de ce nu toți suntem capabili să îi vedem? Care sunt mecanismele credinței și care sunt efectele ei? Iată câteva întrebări care asaltează conștiințele, chiar dacă puțini sunt cei care recunosc astăzi astfel de preocupări ca fiind esențiale, ele nemaifiind aparent la modă. Spun “aparent”, fiindcă lumea laică este mai preocupată ca niciodată să dea răspuns acestor întrebări imposibile, adevărate puțuri cu adâncimi infinite. Oamenii de știință stau de zeci de ani aplecați asupra microscopului pentru a înțelege infinitul mic, care desigur îl cuprinde pe cel mare, deși reciproca este tot atât de adevărată. Omul, ca scop ultim al creației, ar fi unitatea universală în care cele două infinituri se confundă.

Pentru a răspunde la întrebările de mai sus, vă invit la o plimbare de-a lungul perimetrului unei pentagrame.

Paleoantropologia a adus la suprafață date extrem de prețioase pentru a situa vârsta religiilor pe axa istoriei. Vestigii datând de peste 3 000 000 de ani⁹ atestă faptul că humanoizii de tip australopitec aveau deja noțiunea obiectelor de cult, fabricându-și talismanuri din piatră. Primele semne ale unei adevărate spiritualități apar mult mai târziu, fiind semnalate la Kebara (Israel), unde s-au descoperit mobilier funerar și urme mărturisind inhumarea morților de tipul homo Neanderthal și sapiens. Picturile rupestre, invocând taurul și simboluri

---

⁹ Science & Vie – N° 1055, 2005

șamanice (descoperite după anii 33 000 î.e.n în Africa și în Spania) fac dovada că omul avea încă din acele vremuri ancestrale percepția divinității și că dorea să comunice cu ea.

Dacă la aceste date concrete ale paleontologiei - care răspund la întrebarea „*de când crede omul?*” - adăugăm întrebarea fundamentală de ordin filozofic „*de ce crede omul?*”, am parcurs deja una dintre laturile pentagramei.

Așadar de ce cred unii? De frică? – dacă nu cred, voi fi înghițit de focurile Gheenei. Din ignoranță? – așa mi-a spus popa, să cred! Din comoditate? – e mai simplu să-mi încredințez soarta și deciziile unui for superior, decât să-mi bat singur capul, asumându-mi toate responsabilitățile gesturilor și gândurilor mele; în caz de eșec, am pe cine da vina: „așa a vrut Dumnezeu!”.

În mod paradoxal, științele exacte - care s-au situat până nu demult de cealaltă parte a barierei, negând existența lui Dumnezeu, din lipsa unor probe tangibile, - sunt cele care pot răspunde convenabil la întrebări de genul : ”*de ce crede omul? care sunt mecanismele și efectele credinței?*”

Recent s-a recunoscut faptul că **“Dumnezeu nu va dispărea niciodată, deoarece creierul nostru este programat să creadă”**¹⁰. Așadar credința ține de genele umane, lucru care a fost pus clar în evidență de lucrări în domeniul neurobiologiei și al neuroteologiei, un domeniu științific creat *ad hoc* ca disciplină de graniță între neurologie și teologie. Mai mult decât atât, s-a descoperit o “*moleculă a credinței*” – serotoniana - care este responsabilă de fenomenul transei religioase. Această moleculă, secretată în mod natural de creierul uman, s-ar situa, nu numai din punct de vedere al structurii sale chimice, ci și din acela al efectelor pe care le produce, pe același plan cu drogurile psihedelice și a celor din clasa opiaceelor. Structura însăși a creierului nostru este de așa natură concepută încât există o zonă bine definită – cortexul parietal superior prins într-o complicată rețea cerebrală - unde fuzionăm cu îngerii, arhanghelii sau chiar cu Dumnezeu. Zona este situată în partea superioară a craniului, în spate, și a fost vizualizată prin tehnici de imaginerie medicală.

Iată de ce are omul nevoie de Dumnezeu! El este drogul pe care îl poate fabrica singur prin simpla concentrare în rugăciune. Acest drog nu îi produce numai o stare de pace interioară, ci ajută efectiv la vindecarea unor boli, cum este anxietatea și temuta boală Alzheimer. Religia privită ca “opiul popoarelor” – după cum spun în sens pejorativ marxiștii, - este o realitate, dar una benefică. Credința (dar nu și fanatismul religios) vindecă, este dătătoare de speranță și crește durata de viață a oamenilor. Este părerea oamenilor de știință care au abordat această problemă “la microscop”, cu toată acuratețea și onestitatea care le sunt specifice.

---

¹⁰ Citat din revista “Science & Vie” (numărul 1055 august 2005)

Continuându-ne itinerariul de-a lungul pentagramei, ajungem la întrebarea: „câți oameni cred?” Științele statistice¹¹ au putut număra credincioșii de pe planetă: ei reprezintă , conform studiilor lui Scott Atran , 85 % din populația terestră, dintre care 35 % sunt creștini, 20 % islamiști, 14 % hinduiști, 6 % practică confucianismul și 1 % judaismul.

O dată parcursă pentagrama credinței, rămânem în mare parte nesatisfăcuți de integrala acestor răspunsuri; știm de ce credem și cum credem, dar nu știm dacă există Dumnezeu. Iar dacă totuși există, vin alte întrebări: Ce este sau cine este Dumnezeu? Cum arată? De ce nu se arată? Cei ce refuză acel „crede și nu cerceta” și s-au angajat deja pe drumul imposibilelor cunoașteri vor fi în permanență terorizați de o întrebare: El este cel care l-a creat pe om „după chipul și asemănarea Sa”, ori invers, omul l-a creat pe Dumnezeu, după chipul și asemnarea sa? Și chiar dacă admitem *a priori* existența unei forțe superioare care ne-ar fi creat, o nouă întrebare dureroasă se desprinde din chiar centrul acestei pentagrame: *de ce a fost creat omul?* Oricât am dori să îl ținem pe Dumnezeu în palmă, ca pe o pasăre rară, el nu se lasă prins. Față în față cu Tatăl nostru posibil dar nevăzut, nu suntem decât niște copii care pun la infinit tot felul de întrebări – nici decum stupide – ce le asigură creșterea pe scara umanității și într-un anume fel, apropierea de starea de Dumnezeu.

29 septembrie 2005

---

¹¹ Conform studiilor lui Scott Atran (Science & Vie, N°. 1055 , 2005)

Autocunoașterea stratificată

Mi s-a pus ieri această întrebare: “*cum vedeți finalul istoric al procesului de auto-cunoaștere prin care trece omul?*” Este o întrebare foarte grea; cam ca aceea dacă universul este finit sau infinit. Dar mi s-a mai pus imediat încă una: „*ce sens atribuiți întrebării aparent retorice pe care Iisus o pune la un moment dat ucenicilor lui: "Dar când va veni Fiul omului va găsi El oare credința pe pământ?"*” La această întrebare aş răspunde că Fiul omului va găsi atât cât am pus noi din El, în sufletul nostru. Că va fi mult, că va fi puțin, cine altul poate ști decât El și noi-înșine?

În ceea ce privește prima întrebare, răspunsul meu nu poate fi decât unul incomplet, întrucât autocunoașterea este un proces care se întinde pe parcursul întregii vieți, el realizându-se în etape; este un proces stratificat, pe tranșe de vârstă, fără o demarcație precisă. Procesul autocunoașterii este accelerat de evenimentele majore. Nu pot să văd finalul istoric, nefiind profet sau clarvăzător. Încerc doar să intuiesc un fel de răspuns, care la rândul său ar grupa trei probleme: *metodele de realizare a procesului de autocunoaștere, necesitatea acestei cunoașteri de sine și scopul ei.*

Metodele de realizare a autocunoașterii și necesitatea ei. Vorbind din experiența mea personală, pot să afirm că primul pas către autocunoaștere este cunoașterea în sens larg. Viața unui om fiind din ce în ce mai scurtă în raport cu cantitatea de informație care îi este la îndemână, această mare aventură a lui, este un efort fără de sfârșit. Dar chiar dacă, prin absurd, am putea cunoaște tot ceea ce s-a descoperit până în momentul de față, tot ne va rămâne acel «*inconnu infini*», fiindcă „*ceea ce se cunoaște este finit, necunoscutul este infinit; ceea ce noi înțelegem nu este decât o insulă pierdută în oceanul nelimitat al inexplicabilului*”, după cum scrie T.H. Huxley.

Cu cât cunoaștem mai mult, cu atât ne dăm seama cât de puțin cunoaștem; este concluzia la care au ajuns o seamă de gânditori. «*Plus vite tu vas, plus petit tu es*» („Cu cât mergi mai repede, cu atât ești mai mic”) spunea Einstein. Cu toate acestea, nu trebuie să ne descurajăm fiindcă, așa cum spunea Flammarion, «*natura este o carte sublimă pe care nu trebuie să încetăm a o citi*”. Știința, filozofia, religia, artele sunt alfabeturi ce fac posibilă “citirea” naturii, iar ele se îmbogățesc continuu. Dacă vom încerca să ținem cât de cât pasul cu progresele lor, vom avea șanse mai mari de lărgire a propriilor noastre limite. Omul ar trebui să guste din toate aceste daruri pe parcursul vieții lui, și fiecare dintre noi cred că a făcut acest lucru într-o măsură mai mare sau mai mică.

Cunoașterea este tot un proces stratificat, este un edificiu pe care îl începem încă din copilărie și pe care nu îl sfârșim decât odată cu viața. Și fiecare cărămidă e importantă, fiindcă toate se leagă între ele. Einstein spunea că „*știința fără religie este șchioapă, iar religia fără știință este oarbă*”.

Anaxagore un mare filozof al Antichității (500 – 428 î.C), scria, în lucrarea sa

„Despre natură”, că materia este constituită din particule foarte mici (cărora Democrit le va da mai târziu numele de atomi). Aceste particule existau la început într-un fel de haos, dispersate în univers. Corpurile nu ar fi decât materie organizată de acel „*noûs*” care în limba greacă înseamnă „*spirit*” sau „*rațiune*”.

Gustavo Cevolani făcând o paralelă între Einstein și Spinoza, vorbește despre o « *religiozitate cosmică* » a omului, care dincolo de anumite limite ale cunoașterii lumii fizice, refuză dogma. El își face propriul lui sistem de gândire și propriile lui unelte de cunoaștere. Spinoza, adept al panteismului, este convins că „*lumea este fondată pe rațiune și că ea poate fi înțeleasă; această convingere provine din sentimentul profund al existenței unui spirit superior care se manifestă în lume*”.

Anaxagore, Democrit, Einstein și Spinoza, la care s-ar mai putea alătura o serie de oameni de știință celebri cum sunt Max Plank, Kepler, Newton, Leibniz și încă multi alții, acești eminenti gânditori universali, deși au trăit în epoci atât de diferite și de îndepărtate, au gândit și au crezut în același lucru: în „*religiozitatea cosmică*”, evidentă lor, în măsura în care ei au înțeles armonia legilor cauzale ale lumii fizice.

Iată așadar de ce este necesară cunoașterea: ea ne duce de mână direct spre El, și dacă acceptăm ideea că omul conține o parte de divinitate, omul se poate afla pe sine. Iisus spunea „*Împărăția lui Dumnezeu este înlauntrul vostru*”. Nu ne invită El oare la autocunoaștere?

Pasul următor către autocunoaștere ar fi experimentarea, prin intermediul căreia omul își poate cunoaște limitele; el testează ce anume i se potrivește și ce nu; ce trebuie să integreze și ce trebuie să refuze. Este drumul pe care omul se hotărăște să îl urmeze în viață. Este cunoașterea pe care a acumulat-o și pe care o trece acum prin sită. Este lupta lui cu lumea dinlăuntru pentru o conciliare cu lumea din afară. Este calea prin care omul pune prima cărămidă a *individuației* (a nu se înțelege „individualism”).

Care ar fi scopul autocunoașterii? De ce este atât de important să ne autocunoaștem? Oare nu se poate trăi și fără autocunoaștere? Nu, nu se poate trăi. Omul, prin statutul lui de *om*, este obligat la acest efort continuu. Iată părerile a doi titani ai gândirii umanității, Einstein și Epictet :

„*Toate religiile, artele și științele sunt branșele aceluiași arbore. Toate aspirațiile lui sunt dirijate spre înnobilarea vieții Omului, pentru a-l ridica dincolo de sfera simplei existențe fizice și a ghida individul spre Libertate*” (Einstein). Și “*nici un om nu poate fi liber dacă nu este propriul lui stăpân*” (Epictet). Autocunoașterea este calea spre libertatea individuală, spre acea *individuație* înțeleasă în accepțiunea lui Jung.

Concluzie. În concluzie, aș spune că finalul procesului de autocunoaștere va fi în funcție de apetitul nostru de început pentru cunoaștere și el este diferit de

la individ la individ. Dincolo de procesul obligatoriu de învățământ, “a voi să ști sau a nu voi să ști” este o alegere care ține doar de conștiința personală. Copilul, decum începe să vorbească, pune întrebări: “Ce e cerul?” “Ce e pământul?” “Ce e omul?” “Ce e soarele și ce e luna?” Abia la maturitate omul îndrăznește să se întrebe: *cine sunt eu?* Și atunci începe pentru el *filozofia* autocunoașterii. Matur fiind, el continuă să întrebe și să se întrebe. Când omul nu mai găsește răspuns la întrebările lui, se întoarce spre *rugăciune*, ea fiind singura în stare să-i domolească tumultul din suflet. Ea vine după ce omul a epuizat toate resursele proprii de căutare. Apelăm la El atunci când rămânem fără răspunsuri din lumea exterioară. Calitatea răspunsului Lui va fi însă în funcție de profunzimea întrebărilor noastre.

Mulți oameni se nasc cu nevoia de credință. Bisericii îi revine rolul de a-i ajuta să accedă până la El. Unii oameni îl presimt pe Dumnezeu încă de la începutul vieții lor și nu îl mai caută, deoarece l-au găsit; este cazul celor care au devenit sfinți și a celor care au îmbrățișat cariera religioasă din convingere, având o vocație pentru aceasta; sunt cei care „cred și nu cercetează”. Alții însă au nevoie de dovezi, ei cercetează lumea din mijlocul ei, scrutând universul mare și universul mic, descoperind legi de cauzalitate care dezvăluie acel „noûs”. Dar există mulți oameni pe pământ care sunt atei. Ei sunt liberi în alegerea lor; însă ce înseamnă pentru ei autocunoaștere? Einstein, care a fost multă vreme un ateu convins, afirma către sfârșitul vieții: „*sunt un ateu religios*”.

Că este ateu ori credincios, tot omul se naște cu misiunea de a birui întunericul din el. Este poate și ultimul gând al marelui om care a fost Victor Hugo. Iată ultimele lui cuvinte: " *C'est ici le combat du jour et de la nuit...* "

2 februarie 2006

De la știință la conștiință

Eseul domnului Dimitrie Grama “*Omul ca o mașină*”, publicat acum câțeva vreme în revista AGERO , m-a stârnit la o continuare a discuției despre conștiință. Sunt perfect de acord că omul are mai multe euri. Este el oare constrâns la deghizare și la roluri care nu-i sunt pe potrivă? Da.

Nu tot atât de rapid și de simplu se poate răspunde la întrebarea următoare : de ce își fabrică omul aceste euri de circumstanță ? Eu cred că omul are unul sau mai multe alter-ego-uri pentru a-și proteja Eul adevărat, cel la a cărui curățire veghează și căruia i-a dedicat întreaga alchimie a vieții lui prezente. Dar folosim alterego-uri și pentru protejarea celor din jur. O figură tristă, crâncenă și gri nu stârnește în semeni nici pace, nici liniște, nici comfort sufletesc. Așa că punem măști de circumstanță pentru ca alții să se simtă bine, sau pur și simplu ca să fim lăsați în pace sau pentru a nu cădea sub spada invidioșilor, a indiscrețiilor, a celor răi care ne pândesc din umbră. Faptul că omul are mai multe euri mi se pare firesc, dar important este ca el să știe să-și păzească intact eul propriu, cel adevărat și să știe să le domine pe celelalte și să le utilizeze cu moderație și în scopuri altruiste, iar ca finalitate ultimă, aceste euri să-i servească la definitivarea eului principal. Cu alte cuvinte, servindu-se de toate căile (eurile) pe care Creatorul i l-a dat la îndemână, omul să-și netezească calea spre *individuație*.

Cât privește conștiința ea este mai întâi o problemă personală și apoi una colectivă. Omul are de îndeplinit un singur lucru pe lume: să afle cine este. Ca singură unealtă are conștiința, iar pe aceasta trebuie să și-o fabrice prin cunoaștere, sondarea inconștientului, meditație, credință în *ceva*, muncă și creație (dacă veți mai găsi și alte căi prin care se poate fabrica o conștiință, vă rog să le faceți cunoscute!). Desigur, fiecare se naște cu o rețetă proprie de făurire a propriei conștiințe și nimeni nu poate vinde secretul fabricării conștiinței altuia. Conștiința este o problemă strict personală , este ceea ce eul țese cu măiestrie din experimentarea lumii înconjurătoare. Conștiința este distilatul pur obținut în urma numeroaselor procese anterioare de distilare și sublimare. Conștiința este țelul suprem al omului și calea către “*individuație*” (în sensul de autonomie sau cu alte cuvinte ceea ce rămâne din om, după asumarea binelui și a răului din el; este un “ce” al omului, care se va integra arhetipului al cărui exponent pe această lume este).

Există o școală de formare a conștiinței? Da, este una singură : școala vieții fiecărui individ în parte. Cunoașterea lumii fizice, folosirea corectă a inconștientului și experimentarea ar fi mijloacele prin care omul poate testa ce tip de “materie” îi va spori conștiința și ce îi va fi inutil sau dăunător. El este pus în permanență să aleagă și să refuze din datul atât de bogat în informații și tentații. Copiii moderni se emancipează din ce în ce mai devreme, fug de constrângeri, asumându-și riscul de a bâjbâi prin lume, cu ochii măriți de lumina

reclamelor sau de extasie. Energia acumulată o evacuează încă de la cea mai fragedă vârstă făcând sport, dar mai mult făcând sex. Și cartea ? Cartea, ca suma a tuturor cărților, este sabia cu două tăișuri, deoarece știința – în sensul cunoașterii – departe de a ne face fericiți, ne face lucizi și responsabili. Cu cât “cartea” va fi mai bine înțeleasă și integrată, cu atât ne apropiem de conștiința proprie.

De la știință la conștiință este un drum lung și greu. El trece prin “înghițirea cărții” – cum se spune în “Apocalipsă” – carte care “la început ni se va părea dulce, dar de îndată ce o vom avea în pântec ea va fi amară”. Dar chiar cu riscul acestei nefericiri, este scris în legea omului de a evolua până la definirea propriei conștiințe. Drama lumilor rezidă din faptul că dincolo de un anumit nivel de ingerare a cărții, lupta nu se mai duce de la om la om pe plan fizic, ci de la conștiință la conștiință. Iată deci necesitatea unirii conștiințelor care sunt deopotrivă întru binele omenirii.

Și pentru că scriu aceste rânduri în preajma anului nou, urarea mea este următoarea: fie ca cei cu gânduri bune și curate, de pace și de iubire să sporească - prin unirea conștiințelor lor - conștiința albă a lumii pe care o avem și noi, pentru scurt timp, în grijă.

22 decembrie 2005

Dragul meu Eminescu

Dragul meu poet nemuritor,
Decum m-am trezit din somnul meu agitat, m-am repezit la mica statueta
de bronz de pe bibliotecă. Am luat-o în căușul palmei și am început să murmur,
cu ochii în ochii tăi înlăcrimați : *La steaua...*

La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s-a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre.

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie;
Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem, și nu e.
(...)

Tu care știai atât de multe, care stăteai la lungi discuții filozofice cu Schopenhauer și cu Kant, tu care citești Vedele și Upanishadele, tu care aveai “la degetul cel mic” legile lui Kepler și “te-ai cufundat în stele” ca să le cercetezi carnea și spiritul, tu care ai avut un cuvânt bun pentru toți poeții înaintași, - vai, mi-e și rușine să-ți mărturisesc ce anume mi-a făcut “noaptea zi”, o zi amară...

Cu cearcâne grele mă uit spre cerul care deodată a devenit negru și sălcu. Iartă-mă. Am răvașit toate cărțile din bibliotecă și te-am scos din nou la lumină, pe tine care ești lumină ! Te rog să mă ierți că nu te-am mai răsfoit de la o vreme... Cam de trei săptămâni, de pe 15 ianuarie, de la ziua ta aniversară. Am regăsit volumul “*Poezii*”, fără coperti, așa cum l-am păstrat de atunci, de pe vremea anilor de liceu. Cărțile mele cele mai iubite au rămas goale de înveliș, le-am devorat și miezul și coaja, te rog să mă ierți... Te-am adus aici, departe de Ipotești, departe de teiul atât de drag, fiindcă trebuia să te am aproape. Te-am așezat alături de alți poeți și scriitori români sau neromâni, Goethe, Schiller, Blaga, V.Voiculescu, Cioran, Baudelaire, Hugo, Caragiale, Ion Barbu, Coșbuc, Arghezi, Camus, Topârceanu, Anghel și alții, mulți alții... Dar ce rost are să-ți înșir acum sutele de nume care stau cuminiți pe rafturi ? Poate că te întrebi de ce mi-am amintit iarăși de tine în această dimineață.

Am avut o noapte grea. Mă zvârcoleam și de câte ori mă trezeam îmi venea în minte ceea ce mi-a scris ieri un prieten: “Eminescu suferă din nou în

România”. Și m-am întrebat: ce om poate fi acela care nu iubește poezia lui Eminescu? A învățat el oare să citească? Și pe urmă mi-am răspuns: există oameni care recitau versurile lui Eminescu fără să fi învățat să citească, fiindcă mai important decât cititul cu ochii este cititul cu sufletul.

Dragul meu geniu, vreau să-ți spun că există o mulțime de oameni - academicieni, oameni de rând, intelectuali sau nu, - care îți știu cărțile pe de rost și le iubesc. Dar nici nu știu cum să-ți spun, mai bine nu-ți spun... Sunt însă și unii oameni care nu te înțeleg, nici acum ca și atunci, știi doar, fiindcă ai avut mult de luptat cu *epigonii* și cu cei care te-au hărțuit voind să te coboare în noroiul lor, cu cât tu te înalțai mai sus. Ei sunt din nou la pândă, dragul meu visător genial, au ajuns până în veacul acesta atât de “modern”, tocmai fiindcă aveau “*simțiri reci*”, fiind totodată “*mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte / Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic*”.

Dragul meu poet care ai iubit atât de mult omenirea, nu știu cum să-ți dau de veste... Te-aș răni cu adevărul. Imaginează-ți că englezii l-ar amesteca pe Shakespeare în intrigile lor politice, trăgându-l când de partea conservatorilor, când de cea a laburiștilor. Închipuiește-ți că l-ar sfârteca în conflicte etnice sau religioase, că i-ar reproșa că-i învechit, fiindcă s-a născut acum câteva sute de ani. Că s-ar îndoii de calitatea lui de poet universal, fiindcă a trăit prea demult, sau fiindcă scria versuri de dragoste prea “romantice” față de cinismul veacului prostituat.

Nu, nu te întrista! Nu plânge, știi doar că ei nu merită, cei care fac din “*Dumnezeul nostru, umbră*”, din “*patria noastră, o frază*” și pentru care “*totul e spoială, totu-i lustru fără bază*”. Nu plânge pentru ei, mică statuie de bronz, care ai mai mult suflet decât unii “oameni”. Chiar tu scriai atunci, demult – parcă ai fi știut că specia *homo-latrans* va ajunge până în veacul nostru – tu scriai “*Critici, voi, cu flori deșarte / Care roade n-ați adus...*”

Ți-au ucis odată trupul, dar nu te-au ucis. Nu-i lua în seamă nici acum! Știi doar că nu au nici o putere asupra statuii tale de lumină. Doar tu spuneai în veacul trecut: « *laudele lor, desigur, m-ar jigni peste măsură* ». Nici măcar nu te-au citit, nu pot să te cuprindă nici cu mintea, nici cu sufletul. Era cât pe ce să-mi scape « mi-e rușine că sunt român », dar mi-am amintit că și tu ești român și că zeci de milioane de oameni din lumea întreagă sunt tot români și știu că-i doare să te știe îndurerat. Facem zid în jurul tău, nu ca să te apărăm – nici nu am fi în stare – ci ca să ne aperi tu, pe noi, de mizeriile veacului.

Lasă-i pe cei ce nu au minte și nici suflet să-ți calce în picioare poezia, filozofia, proza; din ele va țâșni de-a pururi, ca dintr-o fântână sfințită de mâna Mariei, veșnicia ; din ea se vor adăpa doar cei însetați. Cuvintele pe care le-ai zămislit “la lumânare” și care ne-au format limba literară, acele cuvinte ne-au alinat sufletele de când eram copii, apoi când am devenit adolescenți, și apoi oameni maturi, și oameni bătrâni. Poezia ta ne-a îmbogățit și a îmbogățit universul, iar el este de două ori mai întreg cu opera ta.

Nimeni, niciodată nu te va putea stinge, sau măcar atinge, fiindcă tu ești Hyperion. Dragul meu poet nemuritor, mai spune-le odată, fiindcă mulți nu știu de tine, sau alții au uitat; spune-le ca și acum mai bine de un secol: *“Trăind în cercul vostru strîmt / Norocul vă petrece, / Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor și rece. »*

Înțelepciunea ta e mai vie ca niciodată și ne cheamă nu din noapte, ci din lumina veșnică. Poezia ta ar trebui să o citim îngenuncheați. Iată, o fac eu, ca tu să-i ierți pe ei. Să murmurăm împreună aceste câteva versuri din poezia ta *“Rugăciune”* : ***“Craiasă alegându-te / Îngenunchem rugându-te, / Înalță-ne, ne mântuie / Din valul ce ne bântuie;/ Fii scut de întărire / Și zid de mântuire,/Asupra-ne coboară, / O, maică prea curată / Și pururea fecioară, / Marie!”***

6 februarie 2006

Universul din pălăria de dantelă

Azi, 23 martie, fac prima baie în mare, pe anul acesta. Sunt pe o plajă din Djerba, chiar în fața hotelului, așa încât vocea lui Roah acoperă valurile:

- Venez mesdames et messieurs! Allez, bougez! Nior - notre danseur - vous propose de faire avec lui quelques mouvements d'aérobic.

Apa este foarte rece și nu îndrăznesc decât să mă botez în apa Mediteranei. Una, doua, trei. Gata! Ies la uscat și mă așez pe chaise longue. După câteva minute soarele devine insuportabil. Caut în sac pălăria de soare a bunicii, pe care a lucrat-o cu mâna ei. E din macramé, cu borurile largi căzând pe frunte și peste obraji. Bunica s-a dus, dar lucrul făcut de mâna ei a dăinuit și iată, mă servesc de el chiar și acum, după mai bine de 25 de ani.

Îmi așez pălăria pe față și privesc la soare. Îmi intră în ochi, divizat într-o mulțime de sori minusculi, strecurați prin porii pălăriei. La contactul cu țesătura vrăjită de mâna bunicii, soarele s-a făcut țândări. S-a spart deodată în mii și mii de bucățele de soare, mici cât un vârful de ac. Dar fiecare bob de lumină are strălucirea la fel de puternică ca un ciorchine de soare întreg. Trebuie să închid ochii. Privesc jocul amețitor al broderiei care, oricât de deasă ar fi, nu este în stare să oprească elanul luminii solare.

Printr-un ochi al țesăturii fine iau în primire spațiul geometric densat de două discuri transparente, care se suprapun partial. Fiecare disc este format dintr-o infinitate de cercuri concentrice și dintr-o altă infinitate de segmente de cerc, diferențiate prin culori, acoperind toată paleta celor șapte culori ale curcubeului, învăluite în trena lor nesfârșită de nuanțe. Privesc atent cele două discuri transparente, desenate atât de ciudat și atât de măiestrit; ele par identice. Totuși nu sunt. Discul de sus, ușor deplasat spre dreapta, deschide o perspectivă neașteptată. Ai spune că este o felie subtire, de talie nanometrică, tăiată din trunchiul unui arbore vechi cât lumea, care se deschide în profunzime, ca o pâlnie uriașă.

Deodată, scene din alte lumi încep să defileze – realmente să defileze prin fața ochilor mei, întredeschși. Nu, nu era o halucinație! Acele chipuri erau *vii* și absolut convingătoare; parcă priveam în rai prin gaura cheii. În timp ce le priveam, ascultam vocea lui Roah, animatorul acelei dimineți, care ne invita cu vocea lui guturală:

- Venez, mesdames et messieurs! Venez jouer aux fléchettes!

Totul era extrem de real și totodată inexplicabil. Ca și cum timpul meu și timpul etern își dăduseră mâna în porul din pălărie, iar spațiul propriei mele existențe comunica prin cine știe ce straniu principiu al fizicii, încă nedescoperit, cu Marele Univers.

“E briza”, am gândit eu, “e briza care se odihnește într-un ochi de pălărie”. Mi-am pus genele mai aproape și am privit *înăuntru*. În centrul acelu

“spațiu” captat din întâmplare pe acea peliculă umedă, mi s-a dezvăluit neobișnuit de firesc, *adevărata lume*. Acea lume începea cu Iisus. Nu i-am văzut decât fața: un bărbat tânăr, cu barbă, cu părul închis la culoare. Privea într-o parte, undeva spre dreapta, fără o țintă precisă (sau nu vedeam și eu ceea ce El vedea). Era complet rupt de lumea noastră. Am avut imediat senzația jenantă că l-am “surprins” în plină meditație, printr-o indiscreție a vreunui fenomen fizic zburdalnic. A dorit El oare să mi se arate preț de câteva secunde? De ce? Misterul rămâne rotund, nu pot să-l sparg în nici un chip. Aveam impresia că comisese o impietate; că pătrunsesem, neinvitată și din greșeală, în rai. Că mi se dezvăluise, dintr-o eroare, o fărâmă de eternitate la care nu aveam încă voie să privesc.

Inima îmi bătea puternic. Nu, nu din pricina soarelei îmi bătea atât de tare. Eram doar la adăpost, sub pălărie. Îmi bătea de uimire, de extaz, de remușcare că intrasem într-o lume mult prea sfântă, în care nu știam cum să mă mișc, eu păcătoasa. Îmi era teamă să respir, fiindcă mișcarea de du-te-vino a pieptului schimba mereu imaginile. Alte imagini se formau și ele desenau alte chipuri, care nu durau decât prețul unei apnee. L-am pierdut pe Iisus mult prea repede, dar iată, o altă imagine îi ia locul. O femeie cu voal, - rectific: o femeie tristă cu voal – privea în aceeași direcție. Avea chipul măsliniu, iar voalul maroniu-roșcat, era țesut dintr-o pânză moale, care i se mula pe cap și-i atingea umerii, coborând în jos spre un trup invizibil. Era Fecioara Maria, întunecată, preocupată. Privea tot spre dreapta, dar privirea ei se apleca undeva în jos. Se uita la noi?

A venit apoi, în acel spațiu, un bătrân, purtând haine lungi. El privea drept înainte. Mergea tăcut și singur prin deșert. Se vedeau foarte clar pașii lui pe nisip, iar pașii se pierdeau în gropițe din ce în ce mai mici, în dunele din depărtare.

În cele din urmă, pierzând contactul cu lumea sfinților, și adâncindu-mi ochiul din ce în ce mai mult în gâtul pâlniei, mi s-a arătat primul om. El mi s-a arătat întreg, ca și bătrânul din deșert. Primul om era voinic, cu trupul alb, acoperit doar cu o frunză. Adam era singurul care a stat mai mult în pâlnia timpului. A privit câțiva timp drept înainte, parcă spre mine, care eram de partea cealaltă a spațiului din porul pălăriei. Dar nu cred că m-a văzut. Era nedumerit, speriat și singur. Apoi a început să-și miste capul, dezorientat, în dreapta și-n stânga, neștiind parcă în ce direcție s-o apuce. Nu era decis cum să-și înceapă viața pe pământ. Căuta un alt om, căuta evident pe cineva cu care să comunice. Dar el era singur și părea că se întreabă buimăcit: “Cum am ajuns eu aici? Cine m-a adus aici și pentru ce?” Adam și-a îndreptat din nou ochii către mine. Mă văzuse în sfârșit? A făcut câțiva pași înainte, parcă având o vagă intenție de a intra prin pâlnia timpului, ca să vină mai aproape. Dar poate că nu era decât o impresie sau o dorință de-a mea. Se simțea el atât de singur încât să fi perceput mișcarea lumii noastre, din spatele căreia îl examinam atent?

Vocea frumoasă a lui Roah mă readuce pe pământ:

- Carolina, la gagnante de ce jeu de fléchettes reçoit un chameau magique. Mesdames et messieurs, applaudissements pour Carolina !

Carolina striga de fericire că primise cămila magică, în care se amestecau uleiul și oțetul pentru salată.

Ropotul de aplauze și chiuiturile Carolinei m-au făcut să tresar. Pălăria bunicii mi-a alunecat de pe față, târând cu ea, în nisipul aproape alb și sidefiu, tot universul pe care îl avusesem cu numai câteva secunde înainte, sub ochi. Totul s-a petrecut cu o asemenea repeziciune, încât n-am mai avut timp să-i șoptesc lui Adam cel singur: Nu te grăbii! Și nu plânge că ești singur... Ce sa faci tu în lumea noastră? Să-ți dansezi serile, viața pe o scenă a vreunui hotel tunisian, unde femei bătrâne și obeze vin să cumpere, pentru o noapte, trupuri tinere de băștinași înfometati? Ce-ai face tu, cu inocența celui care a rămas singur? Ai tropăi genial în ritmurile diabolice ale dansului irlandez, sau ale vreunui dans berber, până când picurii de sudoare amestecați cu praful ridicat din podea ți-ar curge ca lacrimi de noroi pe față, așa cum îi curgeau aseară lui Roah? Ți-ai da, ușurat, zâmbetul jos de pe gură, eliberându-te astfel de acel rictus obositor, incredințat fiind că lumea se uită doar la picioarele tale, așa cum face Roah? În limba lor, picioarele tale tot te-ar da de gol și ar povesti cu artă subtilă drama ta, așa cum ele au mărturisit aseară drama lui Roah, cel cu corpul jumătate adult, jumătate copil.

O auzi pe Carolina? În seara asta îl va avea în pat pe Roah. L-a luat deja pe genunchi (ca pe nepoțelul ei de acasă) și negociază un preț. Aici, în lumea noastră totul se negociază, mai ales inocența. Rămâi așa, singur cum ești. Nici măcar nu privi ce va deveni lumea. Fugi cât mai e timp! Și mai ales nu tânji după Eva. După Eva sau Carolina, sau... Roah nu a avut noroc. S-o fi aventurat și el poate, acum câtăva vreme, prin porul vreunei pălării de soare care nu a căzut la timp de pe fața vreunui turist întins pe plaja cu nisip alb. Și așa o fi intrat Roah în vârtejul opulenței celui de-al 21-lea veac, cu trupul lui slab, sculptat de dans și de foame, întrebându-se în clipele lui rare de luciditate: "Cum am ajuns eu aici? Cine m-a adus aici și pentru ce?"

Sfoara

Vă mai aduceți aminte de jocul de-a « sfoara » ? Decum primăvara dădea în mugur, copiii ieșeau în mijlocul străzii și începeau împărțea: pe cine punem cap de sfoară? Trebuiau aleși doi șefi. Ce urma apoi? Fiecare cap de sfoară își alegea echipa. “Cine vrea să vină la mine?” Și se ducea fiecare, după preferințe, dar și după interes. Pe unii îi interesa să meargă la șeful care era mai voinic: “Bili știe să ne țină în mână, are mușchii tari și echipa lui va câștiga sigur”. Alții însă se gândeau altfel: “merg la Ciro, fiindcă e firav și trebuie să-l ajut să tragă; și eu, eu sunt puternic!” Chiar și copiii pot face alegeri egoiste sau altruiste.

Dar cum se juca jocul de-a sfoara? Care erau regulile lui?

Se organizau două tabere cu număr egal de copii. În capul fiecărui șir era “cel mai puternic”, ales prin vot. Ei, cei mai puternici, trebuiau să stea față în față, ținându-se de mână și să mențină integritatea “sforii”. Ceilalți copii, erau “sfoara”. Se țineau unul de altul, pe după mijloc, formând o comunitate cu multe picioare, un fel de miriapod. Între cei doi miriapozi era o linie de frontieră, desenată cu creta pe asfalt. Grupul care era tras de cealaltă parte a liniei de front, era cel care pierdea jocul. Șefii erau cei mai importanți, ei având toată puterea grupului concentrată în mâinile lor. Dar importanți erau și ceilalți, cu minusculele lor puteri. Agățați cu mâinile de hainele celui din față, încercau să își testeze forța fizică. Rupeau fără milă cusăturile pe care bielele mame aveau să le repare seara înainte de culcare, când își puneau hainele pe un spătar de scaun. În fond, și ei, cei mici din șir, erau importanți și toți *trăgeau șirul în aceeași parte*. Toți copiii sunt cinstiți când se joacă.

De la un timp, eu nu mai luam parte la joc. Când prietenii mă îmbiau :”hai să ne jucăm de-a sfoara”, mă retrăgeam în fața porții și îi priveam. Mă săturasem să cred în “forța comună” care îmi julise coatele și genunchii și îmi zdrențuia hainele, dându-i mamei de lucru în fiecare seară. Fiindcă mereu alegeam echipa cu șeful cel mai sfrijit, fiind eu însămi o creatură plâpândă. Eram și eu dintre cei miloși, dar nu asta era important. Important era să câștigi cu orice preț. Dar jocul, din păcate, se baza doar pe forța din mușchi, care nu erau nici măcar în totalitate mușchii tăi, cei pe care îi puteai coordona și stăpâni, cu creierul tău. Trebuia să te alături unui grup iar rezultatul era o integrală a forțelor noastre comune.

Nu este oare și jocul oamenilor mari, al celor ce trag “sforile” în lumea aceasta? Sfoara. Ce este sfoara? Sfoara este cea care leagă lucrurile, cea care le unește. În jocul nostru de ieri sfoara lega două lumi, și lumile eram noi, copiii din cele două tabere. Ce simplu era! Dar iată, copiii de ieri au crescut și au devenit lumea de azi. Cât le place să se joace de-a sfoara! Dar ea nu mai unește două șiruri de copii, ci mii și milioane de șiruri de adulți. Nu mai sunt doar doi șefi de “sfoară” ci zeci și sute de șefi. Cum să faci ca echilibrul să nu se sfărâme? Care este linia de demarcație pe care nu avem voie să o trecem, ca să

nu pierdem jocul? Unde sunt cele două perechi de mâini care, ținându-se bine una de alta, asigurau stabilitatea sforii și garanția că grupul - ai căror lideri erau - nu va călca dincolo de linia permisă? Suntem niște bieți pioni trași în toate părțile de cele N capete ale celor N sfori și umblăm cu coatele julite și cu genunchii mânjiți de sânge. Sunt printre noi unii care “trag sforile”, dar nu cu scopul de a stabili grupul, ci de a-l pierde.

Eram firavă, de ce mi-am pierdut atunci înțelepciunea copilăriei, și nu am stat deoparte să mă uit cum ceilalți trag greul? Acel “*Deșteaptă-te române*” pe care l-am cântat și eu cu mulțimea în acea dimineață de 22 decembrie 1989, când am plecat din casă bolnavă, smulsă din pat de chemarea miilor de oameni, “veniți cu noi!”, acel cântec nu m-a lăsat să mă așez în poartă și să privesc ca atunci, pe când eram copil, pasivă, resemnată: nu am mușchi, nu intru-n joc. Nici nu eram conștientă că nu aveam “mușchi” și nici măcar nu îmi mai păsa; eu aveam conștiința. Cu o seară în urmă vecinul meu, un tânăr de 22 de ani, lăsase pe caldarâm, ca semn de rămas-bun, o baltă de sânge. Am plecat cu ei pe străzi, m-am îmbătat pentru prima oară în viață de cuvântul “patrie”, abia atunci am înțeles că era nevoie de noi, mici sau mari, cu sau fără “mușchi tari”, dar cu conștiință. Însă nu am știut că totul fusese calculat, că fusesem “manipulați”. Asta aveam să o aflu doar peste o lună. Atunci am devenit vigilentă: am început să citesc atent presa, am început să selectez, să judec cu mintea mea cine era de încredere și cine nu; am început să merg pe la meetingurile organizate de diferitele partide; am fost la reuniunile “Învierii” din Piața Universității; am început să privesc cu circumspecție informația filtrată de ecranul televizorului. Dar la ce mi-au folosit toate acestea? Abia când am înțeles adevărul – că nimic nu se putea clinti doar cu câteva sute? (mii) de oameni înhămați la jocul cu sfoara, joc cinstit, abia atunci m-am trezit din vis. Între timp însă cei care voiau să câștige cu “orice preț” se alăturaseră deja șefului din capul sforii, și celor cu “mușchii tari”... Cui îi mai păsa de integritatea “sforii”? Era pentru prima oară că nu mușchii oamenilor jucau rolul principal, ci conștiințele lor.

O, de-am mai putea fi iarăși copii, să ni se julească doar coatele și genunchii! Să ni se rupă doar hainele pe care le vom repara seara, înainte de culcare, cu câteva împunsături de ac. Suntem oameni mari, umblând prin lume cu sufletele descusute și sângerând. Încercăm să uităm că trăim într-o lume care ne ține tot timpul în alertă, pentru a nu fi manipulați iar și iar, “trași de sfori”. Sunt atât de multe sfori și ele s-au încâlcit așa de tare în acel ghem care se rostogolește azi printre noi, cu noi înăuntru, că nimeni nu-i va mai putea da de capăt.

De ce nu am stat ca atunci în copilărie, în fața porții, pasivă și resemnată: nu am mușchi, nu intru-n joc. Nu, n-am stat deoparte, am intrat de partea conștiinței, a șirului firav de oameni care, în naivitatea lor sperau să țină în frâu mușchii și vechile bâte, din celălalt șir. Lupta era inegală, dar eu nu puteam sta deoparte, în poartă; “ai conștiință, intri-n joc”, așa mi-a spus Vocea. Și am părăsit poarta inerției, pentru o altă poartă și nici copilăria nu mai este aceeași

copilărie; este copilăria care a trecut prin maturitate, suferință și umilințe. Doar jocul este același: joc nemilos, joc brutal, perfid, care se termină mereu cu o înfrângere, de cele mai multe ori prin strivirea coștii timide, sub talpa lată a forței obraznice, care se impune mereu cu nerușinare. După 16 ani de la Revoluție – fiindcă furată sau nu, ea a fost o revoluție, în toate sensurile acestui cutremurător cuvânt – mai sunt încă, nostalgici ai comunismului. Cum este posibil să fi uitat că a curs sânge nevinovat, pentru a fi repusă în drepturi o societate strivită sub cisma comunistă, cu 60 de ani în urmă?

Era în acel mugur de zi învelit într-o noapte lungă, când am auzit iarăși Vocea, de data aceasta venind de sub o frunză. Pe acea frunză înaintam anevoios, aproape înghețată, încercând să înțeleg și să țin cadența versurilor¹², care șopteau ca un bocet:

Melc, melc, ce-ai făcut,
Din somn cum te-ai desfăcut ?
Ai crezut în vorba mea
Prefăcută... Ea glumea !
Ai crezut că plouă soare,
C-a dat iară pe răzoare,
Că alunu-i, tot, un cântec...
Astea-s vorbe și descântec !
Trebuia să dormi, ca ieri,
Surd la cânt și îmbieri,
Să tragi alt oblon de var
Între trup și ce-i afar'...
Vezi ? Ieșiși la un descântec ;
Iarna ți-a mușcat din pântec...
Ai pornit spre lunci și crâng,
Dar porniși cu cornul stâng,
Melc nătâng,
Melc nătâng !

18 februarie 2006

¹² (fragment din poezia “După melci” de Ion Barbu)

Stăpâna lumii

- Semănătorule, pune în pământ sămânța și nu te rușina când va trebui să i te îngenunchezi. Sămânța este stăpâna lumii, iar tu ești slujitorul ei. Sămânța poartă în ea și părinții și copiii, este totodată parte și întreg, iar mirajul Creației coboară și iese neconținut din pântecul ei. Semănătorule, ți s-a dat în pază sămânța să o semeni, apoi să o culegi și iarăși să o semeni. Prin strădania ta universul nu moare. Sămânța este învierea păstrată pentru acele vremi propice când soarele se va îmbuna și când pământul va fi gata să se primenească pentru ca să poată primi. Câte o sămânță pentru fiecare picătură de ploaie. Și toate să rodească.

- Semănătorule, nu-ți fă griji după ce ai semănat. Bobul știe singur cum să-și spargă coaja. Dar spune puiului din sămânță să îndrăznească să vadă lumina, să crească mare și să devină Semănător. Și dacă el te-a auzit, născut cu dor de soare, puiul din sămânță va încerca să se înalțe până la el. Ținând-o în căușul cald al palmei tale, înainte de-a o trimite spre cerul pământului, tu, semănătorule, să îi grăiești astfel: stăpână, nu vei repeta greșeala lui Icar. De aceea te vei “cultiva” pe tine însăși, prin cunoaștere de sine, cât mai devreme, cât mai bine cu putință, pentru ca aripile tale să nu se topească înainte de a fi învățat să zboare cu gândul. Pentru a-ți putea depăși limitele, trebuie mai întâi să le cunoști.

- Semănătorule, spune seminței, prin cântec și descântec, să nu îi pese de neghină și să-și vadă de drumul ei. Când va fi acolo, mică și singură în pământ, cu lumina filtrată abia-abia prin blana humusului, spune-i să nu-și piardă nădejdea privind către stejarii din jur. Spune-i că deși este atât de mică încât o poartă vântul, ea este atât de mare încât în ea încape stejarul.

Spune-i povestea ta, fiindcă și tu ai fost o dată o sămânță mică, plâpândă și speriată. Dar ai crescut, fiindcă nu te-a înduioșat pielea sticloasă de șarpe pe care a trebuit să o lepezi în drum, atunci când nu ți-a mai fost încăpătoare.

- Semănătorule, fii bun și îngăduitor și răbdător. Nici o sămânță nu seamănă cu alta și fiecare este responsabilă de propriul ei fruct. Conștiința nu se trezește cu biciul. Nu uita că rodul așteptat se coace în ritmul său. Inutil să-l grăbești, fiindcă strugurele acru nu-ți va place. Dar în același timp nu uita că atunci când ciorchinele este copt doar pe jumătate, boaba mică e cea mai dulce.

- Semănătorule, e vremea culesului. “Ce ai semănat, aceea vei culege” spune înțeleptul. Oare?... Tu *nu* ai semănat “vânt”, dar ai cules uneori “furtună” și nu e vina ta. Se mai întâmplă, fiindcă ești mereu pus la încercare. Cu cât faci lucrurile mai bine, mai temeinic, cu atât ți se vor încredința sarcini tot mai grele și mai grele. Este scara *ta* de valori, pe care trebuie să o urci, o scară cu un număr infinit de trepte. Nu fii naiv, și nu crede că dacă stai pe loc, ca să te odihnești, treptele s-au sfârșit. Ele nu sfârșesc nici măcar o dată cu moartea. Sunt condamnați la un veșnic urcuș doar cei ce privesc spre înaltul cerului. Ei știu că

de acolo vine tot misterul pe care îl poartă în ea sămânța. Iar sămânța este un șir infinit de porți deschise spre același lucru, care se întoarce mereu în el însuși.

4 septembrie 2006

Artistul, filozoful și adevărul dăruit

Ce este « adevărul », acest antonim și totodată antidot al minciunii? În sens larg, privit din punct de vedere noțional și filozofic, ce definiție l-ar putea cuprinde ? Cine îl poate delimita ? O castă, o comunitate pot decreta drept « adevăr » un dat abstract șchiop sau chiar un fals ticluit în folosul lor. Este vorba despre acel “adevăr” funcțional, aducând foloase imediate, care uzurpă orice tentativă de răsturnare a poziției lui prestabilite, de adevăr unic și irevocabil și care servește interesele politice ale acelei caste, comunități ori partid politic.

Artistul autentic, ca și filozoful, caută adevărul pe alte căi, el nefiind constrâns decât de conștiința lui în a-i defini conținutul, formele și limitele. Artistul și filozoful sunt receptori de valori captate prin intuiție, dintre care adevărul are valoare de axiomă. El nu trebuie deci demonstrat, ci doar expus în forme convenabile, inteligibile, simțite și mai ales necalulate sau programate. Unda pură nu trebuie îmbrăcată în sofisticării, fiindcă riscă să nu mai încapă în tot omul iar scopul ei primar – acela de a fi mediator între om și Divin – este denaturat, ba chiar mai rău, este ucis prin inutilitate. Artistul, ca și filozoful, în momentele lui de grație, este cel care aude fără urechi, cel care vede fără ochi, cel care știe fără să fi căutat, « cel care crede fără să fi cercetat ». Este copilul etren care a fost dăruit și investit cu părți din Marele Adevăr Universal.

Adevărul nu poate pătrunde în lume decât prin oameni singuri, care depun mărturie, după ce au experimentat acea parte de adevăr, care li s-a dezvăluit printr-o muncă-trăire istovitoare, încununată aproape întotdeauna și de revelație. Așa s-au născut filozofii, fără voia lor, plimbându-se ca Socrate prin agora, conversând cu mulțimea într-un fel de exercițiu de scoatere a adevărului de sub tutela ignoranței ori a prostiei și a minciunii.

Socrate, acest subtil artist al rațiunii, filozof ingenios, a intrat în legendă prin absența unei opere scrise. Deși nu a scris nici măcar un rând, el a influențat gândirea lumii prin arta cu care scotea adevărul din oameni, făcându-i să îl descopere singuri. Tactica lui erau întrebările, el dându-se drept novice în varii probleme. Cu abilitate, corecta greșelile compatrioților săi atenieni, făcându-i să gândească singuri și tot singuri să descopere mai întâi absurdul și apoi adevărul. În numele acestui adevăr, pe care Socrate îl considera mai presus decât viața însăși, el a fost condamnat la moarte de adversarii săi politici. Cupa de cucută băută de Socrate și mai târziu, crucea lui Iisus, sunt semnale de alarmă pentru o lume în decădere, inconștientă, care își acceptă cu greu drumul dificil al evoluției ca ființă rațională, spirituală și morală.

Adevărul total și unic există fără îndoială, dar el ne va fi mereu inaccesibil, așa cum este greu de reconstituit imaginea Divinității. Vom muri și noi de setea de adevăr ori de foamea de absolut, trăind chinurile miticului Tantal.

Istoria vieții nu a făcut decât să sfârșame adevărul în miliarde și miliarde de cioburi, unicitatea accesibilă a adevărului fiind tot atât de imposibilă ca și

identitatea ființelor terestre, unele în raport cu altele. Tocmai fiindcă « adevărul » este o sumă de gânduri și de întreprinderi, el nu este adevărat decât în raport cu suma indivizilor care și-au modulat gândurile, acordându-și interpretările. Acest sumum este și el tot parțial și relativ, neputând fi verificat niciodată *in integrum*. O afirmație, o idee devine cu atât mai adevărată cu cât numărul adeptilor ei crește. În ideea că numărul este cel care decide în ultimă instanță autenticitatea adevărului, minciuna, rumoarea și calomnia se pot substitui adevărului cu imense șanse de reușită. Trăim într-o lume unde numărul dictează totul: etica, morala și valoarea. Căutarea sau /și verificarea adevărului începe prin desprinderea de număr, de sumă și aflarea din interior a adevărului.

Există mai multe tipuri de adevăr. Dintre toate, adevărul omenesc nemărturisit este poate cel mai important dintre toate adevărurile posibile, fiind absolut autentic și gratuit ; rămâne, din păcate, aproape întotdeauna ascuns și este îngropat odată cu omul; este adevărul descoperit de fiecare individ în parte, prin propria lui experiență de viață; este grăuntele de polen care se prinde de piciorușele albinei și care este dus mai departe din floare în floare, devenind sursă și garant pentru continuarea vieții; adevărul științific este acel adevăr bazat pe teorii, cercetări și experimente; acest tip de adevăr este efemer, fiind mereu perfectibil; adevărul istoric (mă refer la cel nefalsificat în interesul vreunei caste) este bazat pe documente și probe materiale din epoci revolute, care și el este efemer și perfectibil, fiind funcție directă de mijloacele de investigare a trecutului istoric; adevărul filozofic este parțial și subiectiv... câte filozofii atâtea adevăruri; adevărul artistic este adevărul care nu poate fi probat în nici un fel, dar care convinge în fracțiuni de secundă, necerând interlocutorului nici un fel de erudiție sau pregătire prealabilă, ci doar bunăvoința de a cunoaște lumea din afara lui, șlefuită și dăruită de artist, prin opera lui.

Acest adevăr artistic este un adevăr dăruit și pur, este materia primă a artistului autentic care nu poate face operă de artă decât transformându-l în adevăr brut, integrat materiei sau nemateriei, fie ea piatră, culoare, formă, sunet, mișcare sau cuvânt. Artistul este un alchimist cu misiune inversă, aceea de a transforma aurul Divin în plumbul terestru, accesibil nouă, oamenilor de rând. Între om și artist, Dumnezeu își interpune voit vibrația lentă a Undei Pure (logos), care acceptă bucuroasă degradarea, în scopul nobil al sensibilizării omului. Artistul simte sacrificiul divin, îl înțelege și îi răspunde cum se pricepe el mai bine.

Când artistul este atras fără știrea și fără voia lui în agora politică schimbătoare, asurzit și hărțuit, se rupe de Unda Divină și moare, se stinge prin voință proprie, el neputând accepta un alt Dictator în afara Muzei. Fiecare artist are acces la Marele Adevăr prin întremiul unei Muze cu glas extrem de fin și subtil, care îl recunoaște și cu care stabilește relații de prietenie încă de la nașterea lui. Deturnarea artistului de la datoria lui, aceea de a capta clinchetul Muzei, este un act de violență, este un sacrilegiu. Degeaba trage omul spre el creanga pomului cu fructe încă verzi. Pomul își va apleca singur creanga plină

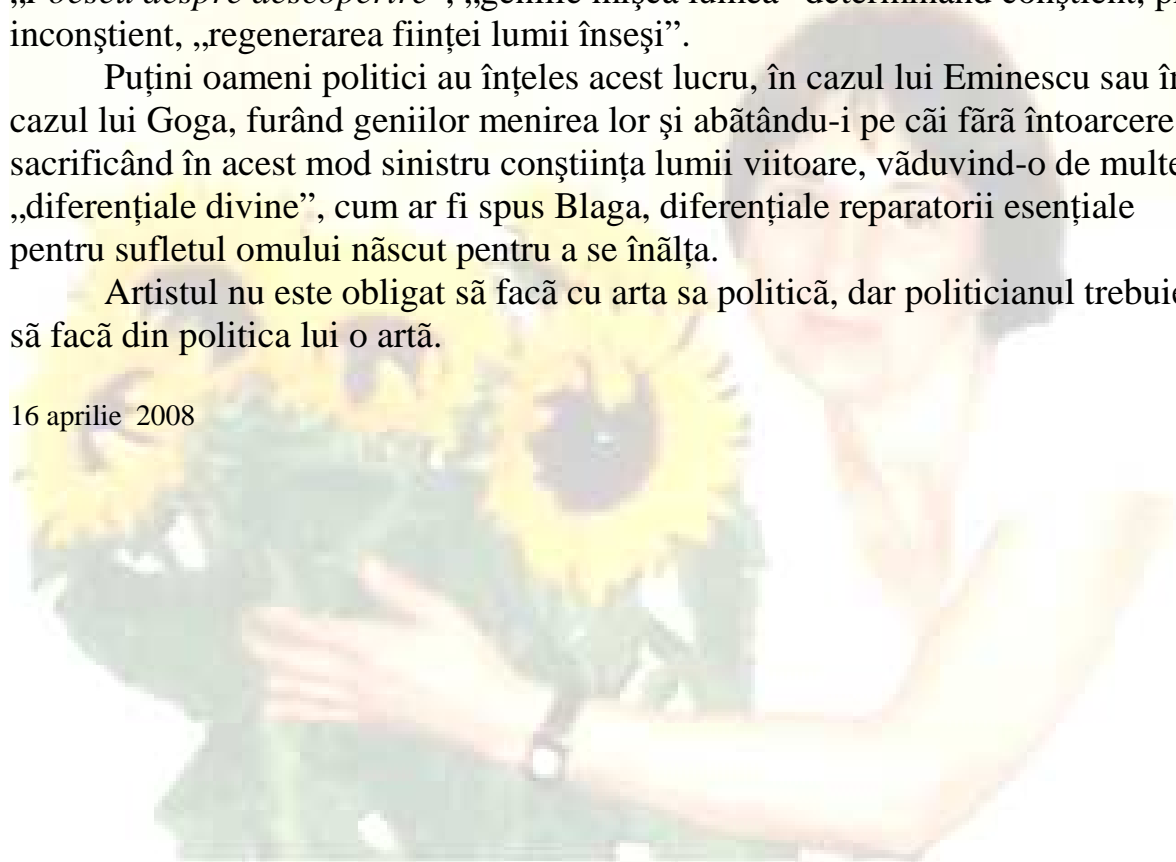
de fructe, de îndată ce ele vor fi cuprins în ele suficient soare și destulă substanță. Artistul, ca pom hărțuit cu poame acre, nu poate hrăni pe nimeni.

Manipularea conștiinței artistului, prin antrenarea lui în acte cu finalitate de natură politică, este un sacrilegiu față de omul atins de grația divină. Și această minunată și generoasă Grație atinge doar pe cei ce rezonază la sinceritatea creației autentice, cu toate derivatele ei accesoriale - revoltă, autoflagelare, pasiune, delir pasager, umanism, sinceritate împinsă până la exhibiționism și nebunie. Sinceritatea creatoare, această nebunie chinuitoare și necesară, bucuros acceptată de artist, nu ar trebui să lezeze orgoliile „Salierilor” și nici invidiile cabotine. Din contră, această dăruire absolută a artistului, dăruire a adevărului pur din Marele Adevăr trecut prin el-însuși artistul, ar trebui să impună respect și evlavie, fiindcă, așa cum frumos spune poetul Eugen Evu în „Poeseu despre descoperire”, „geniile mișcă lumea” determinând conștient, prin inconștient, „regenerarea ființei lumii înseși”.

Puțini oameni politici au înțeles acest lucru, în cazul lui Eminescu sau în cazul lui Goga, furând geniilor menirea lor și abătându-i pe căi fără întoarcere, sacrificând în acest mod sinistru conștiința lumii viitoare, văduvind-o de multe „diferențiale divine”, cum ar fi spus Blaga, diferențiale reparatorii esențiale pentru sufletul omului născut pentru a se înălța.

Artistul nu este obligat să facă cu arta sa politică, dar politicianul trebuie să facă din politica lui o artă.

16 aprilie 2008

Icoane cu suflet

Am aflat, acum câțeva vreme despre subiectul atât de controversat al icoanelor în școli, subiect care divizează în mod îngrijorător ginta vorbitorilor de limbă română din lumea întreagă. Subiect extrem de delicat... Câte religii atâtea ideologii și câți enoriași, tot atâtea păreri. Ce să facem? De partea cui ne așezăm, de partea unei Europe care s-a și conturat laică, sau de partea păstrării tradițiilor noastre creștin-ortodoxe? Care este calea justă, cea care nu riscă să compromită liniștea internă și intrarea României în Europa? Ce spune linia trasată de Consiliul european? Câtă pondere are creștinismul în Europa nouă și care este direcția spre care tind majoritatea statelor care alcatuiesc acest nou grupaj al țărilor europene? Nu este un secret pentru nimeni faptul că Europa nu s-a cristalizat pe o axă culturalo-religioasă. Centrul ei de cristalizare a fost o cauză eminamente economică, cea socială zbatându-se încă să iasă din starea larvară.

Scoaterea icoanelor din școli? Care icoane? În anii premergători revoluției din decembrie 1989, în școli erau portretele lui Ceaușescu, iar înainte erau cele ale lui Dej, Marx, Engels și Lenin. Eu atât am cunoscut în viața mea de elev sau de student. Cu toate acestea, credința nu mi-a scos-o nimeni din suflet și nici icoanele din casă, iar la gât purtam mereu o cruciuliță, pe care o ascundeam, fiindcă era interzisă la vedere. Dar acest lucru nu m-a împiedicat să am printre prieteni și români atei, evrei, polonezi și unguri. Când veneau în casa mea, nu se mirau și nici nu se simțeau jigniți de icoanele de pe perete, sau de crucea de la gât.

Așadar am aflat simultan că, după 1990, icoanele fuseseră reintroduse în școli și că există acum propunerea ca ele să fie scoase afară. “Cine le-a introdus în școli și cine vrea acum să le scoată de acolo?” – iată ce m-am întrebat imediat după aflarea veștii.

Din presa electronică aflu că acele icoane care sunt puse sub acuzare, le-au adus părinții și copiii. Dacă așa stau lucrurile și nimeni nu le-a impus cu forța, ar trebui să se țină seama de opinia donatorilor, dar și de aceea a beneficiarilor acestor obiecte de cult, prin anchete, chestionare, sau – de ce nu? – un referendum organizat cel puțin la nivel de școală, dacă nu la nivel național.

În același timp consider că icoana are o mare importanță în modelarea sufletului tinerilor de pe băncile școlii, doar dacă este dublată, în procesul educațional, de “icoana vie” a dascălului care este luat ca model. Iată ce are o importanță covârșitoare. Elevii au nevoie de **icoane cu suflet**, doar pe acelea le vor urma, pe celelalte, le vor privi doar sau le vor ignora poate. Un suflet insuficient format nu vede dincolo de icoană. Când însă acel suflet va fi pregătit, va căuta singur icoana, sursa și învățăturile și o va înțelege, o va iubi și o va urma.

Așa s-ar pune problema pentru românul din afară, care a pierdut contactul cu țara și care trăiește doar în mod virtual în România, neputând cunoaște exact realitatea, decât prin intermediul știrilor din presă.

Dar dacă ne punem în pielea românului care trăiește într-o Românie cu tradiție ortodoxă, din care religia a fost extirpată de regimul comunist, atunci problema trebuie privită altfel. Eliminarea icoanelor din școli este un precedent pentru completa laicizare a învățământului, fără drept de alternativă (în Belgia, există școli catolice alături de cele de stat, cu profil laic).

Grija celui care a propus scoaterea icoanelor din școli, ar trebui să fie nu înlăturarea lor, ci dublarea acestor simboluri strămoșești cu « **icoane cu suflet** », cultivarea calității acestor modele vii, care vor forma sufletele oamenilor de mâine. Sadoveanu, supranumit “Ceahlăul prozei românești”, face portretul de neuitat al învățătorului său, pe care îl zugrăvește ca pe un ”dascăl-apostol”, care i-a semănat în suflet “atâta credință și atâta foc!” (Domnu Trandafir). Dascălul este semănătorul care are datoria sfântă să pună în sufletele copiilor “credință și foc”, acele lucruri durabile care le vor fi sprijin de-a lungul întregii lor vieți. Se regăsește oare profesorul iconoclast în acest portret al dascălului-apostol? Cu siguranță, nu!

Dar acei “Domni Trandafiri” care fără îndoială, sunt în număr mare în școlile românești, să își impună voința! În acest chip se va evita poate o copie a greșelilor occidentului, unde elevii își batjocoresc dascălii în școli, îșiucid colegii, lumea se miră o secundă și apoi merge mai departe. “Ei și?!” Lumea s-a regrupat deja pe noul vapor Europa și privește în larg, neluând seama nici la norii care stau să cadă și să tulbure calea, nici la faptul că vasul scârțâie și înaintează cu greu prin nisip, sperând să ajungă pe apă. Dar va știi el să “umble pe apă”? Pe Hristos l-au aruncat din barcă, sperând să-l înnece. Mergem înainte! Dar cum?

În goana după favorurile prezentului, grăbiți să intre în Europa oricum, fie și “pe brânci”, românii ar putea înclina balanța într-o direcție nefastă. În acest sens, declarația comună a Papei Benedict XVI și a Patriarhului Bartholomeu I al Constantinopolului, - care s-au întâlnit pe 30 noiembrie a.c., de ziua Sfântului Andrei, protectorul României – acest document cu o mare valoare ecumenică, este fără echivoc și poate servi drept sursă de inspirație în găsirea unui răspuns la întrebarea care frământă astăzi pe români “ce facem cu icoanele din școli?”. Iată un extras semnificativ:

« En Europe, tout en demeurant ouverts aux autres religions et à leur contribution à la culture, nous devons unir nos efforts pour préserver les racines, les traditions et les valeurs chrétiennes pour assurer le respect de l'histoire, ainsi que pour contribuer à la culture de la future Europe, à la qualité des relations humaines à tous les niveaux. »

(« În Europa, rămânând deschiși celorlalte religii și contribuției lor la cultură, trebuie să ne unim forțele pentru păstrarea rădăcinilor, tradițiilor și valorilor creștine pentru a asigura pe de o parte respectul istoriei, iar pe de altă parte pentru a contribui la cultura viitoarei Europe, a calității relațiilor umane la toate nivelurile »).

Citatul de mai sus, reamintește de testamentul unui mare om politic, Robert Schuman (1886-1963), considerat Tatăl Europei (titlu acordat de primul Parlament european). El a lăsat un testament pe care puțini îl mai iau astăzi în seamă, din păcate. Este vorba despre cartea sa "Pour l'Europe" (1963), care se adresează tinerei generații prin texte care pot servi drept model în definirea reperelor noii culturi și democrației europene. R. Schuman atrage atenția absolutei necesități a unei Europe "reconciliate, unite și puternice", bazată pe fraternitate creștină. "Democrația nu se improvizează; Europei i-a trebuit peste un mileniu de cristianism pentru a o șlefui. (...) Democrația va fi creștină sau ea nu va fi deloc. O democrație anti-creștină va fi o caricatură care va cădea în tiranie sau în anarhie". Prin aceste fraze, dar mai ales în fraza următoare, cu valoare profetică, acest mare politician vizionar ne previne asupra pericolului unei Europe din care sunt înlăturate valorile creștine:

"Acest ansamblu (...) nu va putea și nu va trebui să rămână o întreprindere economică și tehnică: îi trebuie un suflet, conștiința afinităților istorice și a responsabilităților prezente și viitoare, îi trebuie o voință politică în slujba aceluiași ideal uman".

8 decembrie 2006

În lumea lui Rob Gonsalves

Până ieri, 6 septembrie, nu-l cunoscusem pe Rob Gonsalves. Dacă Ben australianul nu-mi trimitea acea diaporamă, cine știe când aș fi aflat despre Rob? Fără să dau atenție titlului aceluia fișier atașat, care mi-ar fi dezvăluit și autorul, am deschis diaporama, curioasă să văd ce era înăuntru. Scriu aceste impresii mânată de entuziasmul ce m-a înflăcărat, în acest ceas târziu de noapte, când a 37-a imagine încheia seria acelor tablouri.

Trecând din pictură în pictură, pe măsură ce avansam în miezul acelei diaporame, încercam să aflu cine pictase acele "idei" de "magic realism". Magritte? Da, poate... Deși atunci când i-am vizitat expoziția la Palais des Beaux Arts de Bruxelles nu văzusem acele opere. Numele autorului l-am căutat zadarnic pe acele reproduceri în format electronic. Stilul, îmi era oarecum familiar și mă ducea cu gândul când la Dali, când la Magritte. Picturile din acel colaj basculau între formele suave, aproape fără contur, dar încărcate de sens, ale lui Dali și ideile pictate sub un clar contur, în culori vii, ale lui Magritte. Dar nu am găsit nimic care să-mi amintească de vreun elefant pe picioare filiforme, nici de vreun nud gânditor; n-am găsit nici o Fecioară cu pruncul, nici o sferă, nici un măr, nici un melon, nici o pipă, nici o colivie în pieptul batrânului de sub mantie... Erau doar imagini în oglinzi imaginare, tăiate sub diferite unghiuri.

Așadar nu era nici Dali nici Magritte. Elemente din pictura lui Magritte se regăsesc totuși în picturile lui Gonsalves. Un exemplu ar fi acele treceri ale omului în materia obiectului cu care este în contact. "*Georgette au piano*" nu-și plimbă degetele pe clape, ci degetele devin clapele înseși, albe și negre. Pictura lui Gonsalves continuă parcă opera idolilor dispăruți, care ar mai vrea încă să picteze, de dincolo. Așa se face că "*La maison du mystère*" a lui Magritte se metamorfozează în "*White Blanket*", îmbogățindu-se totodată cu elementul uman. Casa lui Magritte pare să fi traversat două anotimpuri, în tabloul lui Gonsalves. Vara a trecut deja în iarnă, aducând cu ea elementul nou, purificator - acea tânără dormind sub o pătură de zăpadă așternută în fața casei. Zăpada este împărțită în mici "diferențiale" care repetă motivul plăpumioarelor calde de puf.

Elementul repetitiv, acel ingredient miraculos care dă Savoare tablourilor lui Gonsalves, este acea noutate care îl distinge net de predecesorii săi. Lumea lui este o permanentă redimensionare a obiectului material, până la obsesia transfigurării lui în subiect uman. Elementul care se repetă pare a fi în mișcare perpetuă, venind de departe, din genuni, și mergând spre nicăieri. El avansează încet, aproape imperceptibil, mergând fie pe ape, fie pe zăpezi, schimbându-și mereu poziția, alura și chiar și sensul. Pe măsură ce înaintează spre ochiul privitorului, ca într-o succesiune de imagini ale unui film animat, obiectul multiplicat la infinit traversează o succesiune de regnuri - mineral, vegetal, animal, - pentru ca în final să devină om. Sunt extrem de puține tablourile în care artistul nu pictează omul. Dar chiar și atunci când omul lipsește, apare o casă. Omul, chiar și atunci când nu se arată, se face simțit.

Surpriza pe care ți-o creează pictura lui Gonsalves este multiplă. În *“Ladies of the lake”*, imaginea brazilor din fundal, reflectați în ape, sculptează în materia lichidă, suave fecioare îmbrăcate în alb, care ies din ape purtând în mâini lămpi aprinse. Vestmintele lor albe sunt țesute din același material ca și spuma norilor de pe cer și din ape. Ele prind contur pe măsură ce se apropie de ochiul nostru din ce în ce mai uimit de acele salturi de sens, neșteptate. Parcurgând acel unic drum al bandei lui Möebius, norii, cerul, apele, brazii și fecioarele, toate aceste elemente, plus focul, refac legenda lumii pe o bucată de canava, care de-o dată, sub ochii noștri, devine aur pur.

Picturile lui Gonsalves s-ar părea că au mai multe straturi de ulei, constituite într-o adevărată structură grafică. Fiecare plan de clivaj aduce un element nou, ca un scenariu de film. Artistul pictează în toate planurile posibile, real, imaginar, terestru sau celest, dându-ne chei multiple pentru bucuria ochiului și a minții.

Realul și imaginarul se confundă în tablourile lui Gonsalves, acest fapt fiind în esență ceea ce definește acest nou curent în arta picturală, numit *“realism magic”*. Oamenii au dimensiuni normale și gigantice totodată. Nepotul și bunicul care joacă șah pe pânza tabloului *“Chest Master”*, mută cu ușurință turnurile rotunjite din fața terasei unui castel. Jocul se petrece în plină iarnă, când petecele albe de zăpadă alternează cu pâlcurile de brazi, creând fondul unei imense table de șah, la poalele munților. Dar munții sunt albiți de zăpadă, și în planul cel mai îndepărtat al tabloului, ei devin una cu cerul, și el albit de nori. Unde se petrec lucrurile? În cer sau pe pamânt? Ești suspendat între real și magic, cu o senzație de amețală, ca într-un carusel, pe care el, pictorul, dintr-un plan nevăzut al tabloului, îl învârtește cu mâna din ce în ce mai repede.

Lumea lui Gonsalves este o lumea a copiilor adulți, a adulților rămași copii în adâncimea sufletului lor, a bătrânilor care se mai joacă cu plăcere. Lumea lui este o lume vie, atât de vie încât până și piatra devine om. În *« The performer and his public »* chitaristul, suit pe acoperișul unei clădiri, își uimește publicul de piatră până acolo încât fiecare casă din oraș se transformă, în adâncimea tabloului, în oameni cu capușon, cu fețe extaziate. Chitaristul nu cântă pentru cineva anume, ci pentru întreaga lume unită prin magia muzicii. Violonistul din *“Listening Fields”* cântă într-un chioșc amenajat în mijlocul unui lan de floarea-soarelui, unde fiecare floare este o femeie care ascultă vrăjită pe maestru.

Lumea pictorului este o lume a *“lumilor scrise”*. *“Written Worlds”* este, la prima vedere, o scenă surprinsă într-o bibliotecă, unde o mamă și un copil răsfoiesc cărți. Dar fiecare carte este așezată în picioare cu fața la noi, nu cu cotorul. *“Iată un mod neobișnuit de a ține cărțile în bibliotecă”* – pare să spună mama, care privește într-o carte deschisă, de pe etajeră. Copilul pune și el mâna pe o carte, dar abia îi atinge copertile, fiindcă el abia începe să traiască. În pictura lui Gonzalves chiar și cel mai mic amănunt are sens. Pe peretele opus al bibliotecii nu mai sunt nici rafturi nici etajere ci doar uși deschise spre *“afară”*.

Cartea vieții devine chiar viața trăită și personajele ies din tablou prin acele uși deschise. Fiecare își alege singur etajul pe care îl va citi. Cei mai îndrăzneți sunt tentați chiar de lună și sunt gata să pășească spre lumea lui Jules Vernes, unde îi ademenesc dirijabile frumos colorate. O scară în sus, alta în jos, ne aruncă în față sensuri nenumărate pe care trebuie doar să le imaginăm. Tablourile artistului sunt drumuri ramificate la înrucișarea cărora el pune câte un mic indicator, abia vizibil, dar atât de important, prin recompensa pe care o aduce celui care nu trece ușor peste lucruri.

Lumea lui Gonsalves este acea lume visată de noi toți, în care omului i se redă toată splendoarea, cu un simplu gest de pensulă, ispitindu-l să coboare dintre stele. Acea luminiță de pe bolta albastră lăsându-și în urmă haina ei de stea, ia formă de om, iar omul, cu o lampă aprinsă în mână, începe deja jocul lui pe această lume plutind printre nori, care cad, în grele și albe zapezi, peste păduri de brazi. Dinspre tablou vine o adiere de rășină și miros alb, de ninsoare proaspătă căzută parcă direct din lumina lunii.

În lumea lui Rob Gonsalves, cărțile sunt cărămizi de catedrală, de unde omul se poate servi ca dintr-o bibliotecă. Viața – așa cum apare în picturile lui, - este o lungă plimbare prin labirint, este un joc de puzzle gigantic, unde realitatea ia locul jocului însuși, din care lipsesc doar acele bucăți netrăite încă.

Lumea lui este o lume unde norii trec în zei, zeii trec în statui iar statuile prind viață pentru a ne da viață, nouă, aceluia care am îndrăznit să înălțăm un zmeu către cer.

7 septembrie 2006

Singurătate și monadă

Singurătatea, din fericire, sau mai curând din nefericire, tot omul știe ce înseamnă. *Monada* însă este o noțiune mai complexă și mai greu de definit.

Termenul “monadă” vine din grecescul “*monas*” care înseamnă *unitate*. Leibnitz, părintele *Monadologiei* sau “*Teoriei monadelor*” (text redactat în 1714), este filozoful-matematician extrem de puțin permeabil la principiile materialiste ale lui Descartes, fiind mai curând atașat fizicii moderne a lui Huygens, care atribuie corpurilor, în afara formei și extinderii spațiale, și forțe interne, de coeziune, care le asigură stabilitatea și autonomia. De la “forțe” la Forță nu este decât un gând îndreptat către cer și Leibnitz l-a gândit !

Atunci când spune că “monada este unitatea ființei”, această “unitate” o putem interpreta în dubla sa accepțiune: aceea de unitate de măsură a profunzimii *ființei*, dar și de forță de coeziune a principiilor vitale cu care ne naștem. Conform definiției, o monadă este “o forță ireductibilă”, care cuprinde deopotrivă planul, sursa care a creat planul și rezultatul lui, adică *încreatul*. Monada este unirea materiei vizibile cu materia invizibilă sau “subtilă”. Monada este *unul în toate și toate în unul*. Mitr. Hierotheos Vlachos¹³, pășind pe urmele lui Leibnitz, vede MONADA în Dumnezeu, care este “unul și întreit”:

“Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: „Dumnezeu este împărțit, dar neîmpărțibil... El este unit în chip împărțibil”. Și apoi încheie spunând: „Din această pricină, atât împărțirea, cât și unirea sunt un paradox”. Sfântul Thalassie scrie același lucru: „Monada mișcându-se către triadă rămâne monadă; iar triada adusă din nou la monadă rămâne triadă; ceea ce este un paradox”.

Monada este omul ca parte a divinității, omul-carne și omul-spirit în continuă unire și transformare, de-a lungul anevoiosului proces al autocunoașterii, *lumen naturae*, care trece prin introspecție, prin coborârea în adâncuri tulburi, în acea “vale a plângerii”. “*Doar în lacrimi poți să-ți regăsești fața*” – spune Cioran, dându-i suferinței un sens, iar acest sens este spre cunoașterea de sine. Nu mă plâng, Doamne, dar plâng... Acest lucru se face departe de lume, dacă urmărim atingerea esenței și nu a fațadei. Introspecția are nevoie de singurătate, iar singurătatea, odată ce i-am strigat numele, poate fi împlântată în folosul nostru. În acest sens, Cioran a fost un împlântător de singurătate, căci ce altceva sugerează fraza “Singurătatea nu te învață să fii singur, ci *singurul*”?

Filozoful, poetul, caută uneori singurătatea fugind de lume, dar fuga vine abia după ce a experimentat-o, după ce a gustat din amărăciunea acelei singurătăți. Omul, pentru concluzii vitale, are nevoie de tăcere, fiindcă atunci

¹³ Mitr. HIEROTHEOS VLACHOS: Boala și tămăduirea sufletului în tradiția ortodoxă

când el își scrie pe suflet, își scrie sufletul. Iar atunci când își scrie sufletul, încearcă să se acordeze cu unda divină, cu Logosul. Acel om care va reuși, va fi cu adevărat “trezit”, va fi cu adevărat un “inițiat”. Numească-l cine-o vrea, cum o vrea (din invidie, din răutate sau din porunca altuia): schizofren, autist, nebun, besmetic, omul trezit își poate contempla monada și poate descoperi rostul ei. Din oaie de turmă devine, fără voia lui și chiar fără știrea lui, păstor.

Un asemenea păstor de suflete a fost, este și va fi de-a pururi Eminescu. Este destinul marilor oameni - filozofi, poeți, artiști în general, - acei “iluminați” pe care i-a dat lumea în tumultoasa ei existență, ca pentru a-i sublinia legitimitatea. Acești “iluminați”, sau “alchimiști” care populează Shambala, sunt cei ce văd fără a fi prezenți, sunt cei ce aud rezultanta vocilor interioare ale celorlalți, le înțeleg și le răspund, fiecare în limbajul care îi este propriu, - poezie, proză, muzică, filozofie, arte plastice ș.a.m.d.. Ei sunt expresia monadei ca om în interacția lui cu divinitatea din lăuntru și cu lumea din afară, ca om liber dar și legat conștient de ea. Retragerea temporară și aparentă din lume, este o necesitate pentru ei. “Într-un cuptor deschis pâinea nu se coace”, spunea Coelho. Acele exerciții de singurătate, necesare, căci artistul experimentează singurătatea pentru ca apoi să o transforme în sursă de inspirație, acele exerciții deci, odată sfârșite, uneori se pot eterniza. Dar nu din cauza obișnuinței de a păstra dinstanța, ci dintr-un fenomen de nerezonanță cu cei din jur, rămași în urmă, ca evoluție spirituală. Ion Deaconescu, sesizând cu subtilitate acest aspect al însingurării nedorite, spune: “*O, oameni, nu deschideți porțile, că s-ar putea să nu intre nimeni*”.

Monada nu are o formă ci toate formele. Monadele sunt deopotrivă singularitate și pluralitate în unitate, în sensul complementarității acelor “diferențiale divine” cum le numea Blaga. Monada este acea linie subtilă, invizibilă și imobilă, dar vie, în continua sa lucrare de transformare a omului. Această transformare se face, după Leibnitz, nu din cauze externe, ci prin lucrarea “principiului intern” asupra simțului de percepție a lumii înconjurătoare și a celei nevăzute. Ea atinge, tangențial, deopotrivă pe om și pe Dumnezeu din el, atât cât încapă El în om. De aici toată suita diversificării în natură și a ierarhizării monadelor. Nici o monadă nu seamănă cu alta, dar toate împreună refac întregul. Monadă sau suflet, tot una. Monada ar fi scara cu mai multe trepte, sau cu mai puține, pe care o avem de urcat de-a lungul unei vieți terestre. Cu fiecare treaptă mai sus, avem o altă perspectivă, iar mintea și sufletul se îmbogățesc întru sporirea conștiinței. Pentru om, nu materialul din care este confecționată scara este important, ci numărul de trepte de urcat.

Monada este ATMANUL indian, cel care este “mai mic decât mic și mai mare decât mare”, dar este și CABIR-ul grec, acel zeu pitic și uriaș totodată. Este atomul, este punctul și infinitul din el și din afara lui, este microcosmos și macrocosmos, unul și acelasi lucru, privit în oglinda timpului.

Și acum, de la monadă la monadă, haideți să ne privim mâinile. Ce vedem ? Omul are 5 degete la o mână, atâtea cât să numere perioadele de

evoluție a pământului, a vieții și a materiei din univers. Iată monada! Ce ar fi mâna fără cele 5 degete și ce ar fi cele 5 degete fără legătura lor cu palma? Ce ar fi palma fără trup și trupul fără creier? Ce este omul fără Dumnezeu din el? Este *antimonada*, este trupul condus de un creier atrofiat, este un “zombi”, acel trup “mort” care poartă două brațe ce se termină cu doi pumni, gata să lovească. Iată și rostul vieții noastre terestre: triumful monadei asupra antimonadei.

Omul, ca monadă și totodată parte din Monadă, oscilează între omul ca “zeu căzut, care-și amintește de ceruri”, al lui Lamartine, și cerul lui Cioran, ca “singura limită pentru delirul inimii”.

23 iunie 2006

Săgeata din oglindă

Oglinda în care mă privesc mi le întoarce pe toate pe dos: mâna dreaptă devine mâna stângă, ochiul drept devine ochiul stâng, urechile, picioarele, totul. Oglinda păstrează proporțiile, nu trișează, sunt chiar eu cea de dincolo de oglindă și eu o privesc pe ea, sau ea mă privește pe mine (nu are nici un fel de importanță). Din fericire, oglinda e sinceră și mă arată așa cum sunt, doar că fiecare atom de-al meu, în corpul celălalt, - corpul meu virtual - apare pe dos. Eu și «anti eu » din oglindă formăm o pereche ciudată, în care fiecare parte este identicul și totodată opusul celeilalte părți : atom-antiatom, stânga-dreapta, dreapta-stânga, înainte-îndărăt, spre mine.

Oglinda e bună la suflet, ar putea să mă arate cu capul în jos, așa cum se formează imaginea pe retină, dar nu, ea mă respectă, nu se joacă cu mine decât dacă eu încep jocul. Am luat un fir de liliac și i l-am dat să-l miroasă. Gentilă, mi-a întins și ea un fir de liliac. I-am pus sub nări un flacon cu parfum, ea a făcut la fel, dar m-a muștrătat imediat pentru gestul meu provocator: “tu nu știi că mirosul nu are imagine în oglindă?” Am privit-o cu ochi blânzi, calzi și rugători, dar ea mi-a întors o privire rece, încercănată și plictisită. Atunci am întrebat-o: “Așadar nu vrei să fim prietene... Vrei poate să ne dușmănim?” Oglinda a tăcut. I-am întors spatele, supărată. Dar ea a făcut la fel, ca să-mi arate că puțin îi pasă de mine. Neputincioasă, am luat o săgeată și am îndreptat-o spre Ea, sperând să simtă și ea durerea pe care o simțeam eu. Dar ea mi-a întors săgeata. Punând mâna pe inimă, am cules pe degete câțiva picuri de sânge. Și atunci am înțeles prima oară că săgețile, oricum ar fi ele, reale sau virtuale, produc întotdeauna răni reale.

12 septembrie 2007

Inimă de caimac

De la o vreme (de câteva luni înapoi) îmi tot apar - te și miri pe unde – inimioare. Se nasc din felurite materii organice și anorganice, vii sau nevi. Apar și dispar repede, dăinuind atâta timp cât să le văd eu, doar eu, și nimeni altcineva.

Privind departe, peste liziera pădurii, respir cald, regulat, pe o fereastră înghețată : pe un petecuț de geam apare o inimioară din aburii mei metabolici, omenești. Stă așa câteva secunde, cât să am timp să o remarc și gata ! dispare! Îmi rămâne doar nedumerirea, întrebarea și ...

Șterg praful de pe pianul negru. Șterg insistent; praful e perfid și se agață bine de porii lemnului; dar conul de lumină ce vine dinspre fereastră arată cu degetul, într-un colț, ca un fel de muștrare: uite, aici n-ai șters bine! Acolo, a rămas o inimioară, mică, cât o mandarină, o inimioară... de praful. Stau și nu știu ce să fac; să mai trec o dată pământul peste pian, sau să o las așa?... La ce bun, o inimă de praful?... Cu mâneca fac un gest disperat și gata! S-a ales praful de inimă...

Mă odihnesc. Cu capul pe un braț al canapelei, privesc cerul prin fereastra acoperită parțial de draperia portocalie, culoare pe care nu am ales-o la întâmplare. Așa o să am soare tot timpul în casă. Portocaliul îmi dă iluzia că afară vremea e însorită și dacă e vreme bună eu mă simt bine, fără griji, fără angoase. Privesc cerul. Cade acum din el, o pasăre cu un firicel de uscătură în cioc; își pregătește cuibul. Acea parte a ochiului care nu e focalizată direct pe obiect, îmi face semn, discret: uită-te un pic aici! Îmi las ochiul principal să cerceteze acea cută din draperie... O inimioară de lumină colorată de un discret curcubeu, se cuibărise în faldurile mărunte ale țesăturii. Mă ridic de pe canapea, dar inimioara dispare. Mă reaşez pe canapea, în aceeași poziție, ca să o mai văd o dată, dar nu mai văd nimic. Inima de lumină colorată nu a durat decât câteva secunde, atâta timp doar cât soarele a parcurs bizuteul oglinzii de cristal din perete.

Amprenta inimii mele:

Beau o ceașcă de cafea cu caimac, așa cum se cade unei bune cafele turcești, făcute la ibric și nu la cefetieră. Din caimacul ce plutește la suprafața ceștii se desprinde, unduioasă ca o naiadă, o inimioară albă. Se plimbă de colo-colo, ca să o văd. Mă uit la ea cum se rotește, făcând piruete, ca prinsă în dansul dervișilor rotitori. Cochetă, se mai rotunjește un pic și se face și mai frumoasă. Inima palpită în ceașcă, strigă, capătă volum și vigoare și viață. Acum pulsează ca o inimă de om și simte tot ca ea. Strigă după iubire și cheamă libertatea.

Ceașca i se pare prea strâmtă, și atunci se rotește, în interiorul micului perete al ceșcuței cu raza de 5 cm, sporindu-și iluzia de viață în mișcare. Dansând singură, ea, inima de spumă, cu inima ei, înconjurată, asistată de sute de bule de aer prinse de pereții ceștii, prin atât de puțin misteriosul efect al tensiunii superficiale, inima mea din ceașca de cafea, se lasă atrasă,

rostogolindu-se inconștientă, către peretele ceștii. Crede că pe acolo i se va deschide curând o poartă către universul atât de râvnit și visat în doar cele câteva secunde de existență. Mai efemeră decât l'Ephémère, inimioara din ceașca de cafea se crede nemuritoare și atunci îndrăznește. Face tot ce-i trece prin minte, sare peste obstacole, ignorând pericolele ce o pândesc pe tot discul fierbinte al spațiului care i-a dat viață și chiar dincolo de el.

Bulele de aer, cu reflexele lor furate curcubeului fierbinte, prinse într-o horă statică și haotică, poate geloase pe inima mea atât de liberă și inconștientă de pericolele ce o pândesc, o cheamă lângă ele: "Vino! Vinoooo!"

Inimioara mea de caimac se lasă, leneșă, să alunece spre ele. Nu opune nici un fel de rezistență. Și iat-o că se alungește, își întinde către ele corpul fără brațe, ca într-o chemare; se lasă deformată de dor și de speranță, până la distrugere.

A devenit acum o dungă albicioasă, fără identitate, fără personalitate. O văd cum alunecă din ce în ce mai repede spre idealul ei iluzoriu: peretele de sticlă cu armata lui de bule de aer.

Perfide, bulele o atrag mai aproape, din ce în ce mai aproape, până o dizolvă complet. Așa. Acum a dispărut definitiv în masa de lichid cald pe care îl absorb, grăbită, din ce în ce mai grabită. Cafeaua se răcește. Bulele au dispărut și ele. Curând voi gusta solidul amărui și aspru.

Impasibilă, continui să-mi sorb cafeaua, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Pe fund a rămas doar zațul negru, teribil de negru și amenințător, ca un doliu. Și totuși, distrată și neutră, iau ceașca și o dau la o parte, ca pe un obiect oarecare, ca pe un obiect neînsuflețit. Așa cum am făcut de fiecare dată când mi-am ucis inimile pe geamuri, pe pian, pe nisip, pe zăpadă, în pliurile perdelei, și acum câteva minute, în ceașca de cafea.... Dar în mine, de câte ori?...

Regele neașteptatului

Scriu pe muzică de nai, înregistrată pe o casetă. Caseta am primit-o de la Paul D., un profesor belgian, căruia îi plăcea mult muzica românească. Abia acum îmi dau seama că nu l-am cunoscut întâmplător. Reascultând muzica lui preferată îl aud și pe el plângând într-o doină, prins de notele care ies din naiul fremecat al lui Nicolae Pîrvu sau din cel al lui Simion Stanciu, « mes amis roumains » cum îi numea el.

Pe Paul D. l-am cunoscut la Ateneul din Marchin, un mare liceu din regiunea Huy-ului, unde am predat în 2003. Într-o zi, în timp ce luam masa la cantina școlii, un bătrânel grăsuliu și volubil, de o extraordinară erudiție - cum aveam să aflu curând - mi-a adresat cuvântul cu cea mai mare seninătate:

- Madame, vous avez un accent... De quelle part venez-vous ?

- Je suis d'origine roumaine.

- Ah, mais j'ai des amis roumains ! Simion Stanciu et Nicolae Pîrvu.

Excellents artistes ! Je vous donnerai une cassette... Donnez-moi vos coordonnées.

Așa m-am împrietenit eu cu acel om modest și singur, coborât parcă din poveștile cu pitici de grădină. Prietenii de suflet se nasc repede, aproape cu viteza fulgerului, fără să te prevină; durata lor însă ține o veșnicie, chiar și după moarte.

Am convenit să-i fac o vizită peste vară. Rodul ei este acest text. I-am promis lui Paul că am să scriu despre el. Dar nu știam cum și când voi avea ocazia să public mărturisirea lui. Îmi dau seama că am făcut bine atunci, că am fost ghidată de duhul bun, propunându-i să-mi povestească câte ceva din viața lui. În curând avea să fie prea târziu... Iată textul scris acum trei ani.

Paul D. locuiește aproape de Capela de la Marchin, în « țara » Condrozului. O zonă de dealuri calme, domoale, care abia depășesc 200 de metri altitudine, numeroase ferme și sate compacte, curate și tăcute, construite în “pierre du pays”, care alternează cu vaste zone arboricole aparținând câtorva ferme mari, iată ce este țara Condrozului. Acest spațiu “mioritic” wallon este situat între o Wallonie industrială, la nord, și platoul Ardennilor, la sud. Este o zonă turistică de o rară frumusețe, unde piatra și pădurea și-au făcut loc una alteia, întru armonia reliefului care încadrează malurile Meusei.

Ieri, pe la 10 și jumătate, după ce am cumpărat un pui fript, o tartă cu căpșuni și o sticlă de vin, am pornit spre căsuța albă așezată în fundul parcului, foarte aproape de locul în care sunt amplasate pavilioanele internatului școlii. “Și el are o căsuță albă, ca și mine” am gândit decum am zărit-o, la capătul aleii din parc. Casa, nu prea mare și cu fațada bătrână, scorjită, ca o piele uzată de timp, este așezată foarte aproape de Ateneul Prințul Baudouin, într-un parc cu arbori seculari.

“ - Je suis le roi de l'inattendu” – mi-a spus Paul D. decum i-am pășit pragul. Nepotul meu cel mai mic m-a poreclit așa. Și chiar că am trăit o viață extraordinară!

Regele neașteptatului mă aștepta în fața casei. Se neliniștise că întârziaseam – rătăcisem drumul. Era palid; avea o culoare care trecuse deja în acel alb-gri, culoarea unei morți apropiate și inevitabile, culoarea canceroșilor. Paul (el m-a rugat să-l numesc astfel) este corpulent, poartă ochelari și este foarte singur. Doamna directoare îl așezase pe un scaun, pe marea estradă din sala de gimnastică, în ultima zi de școală, cu ocazia acordării premiilor. Era jenat și stângaci, stând acolo plantat în mijlocul scenei, fără să spună nimic, ca un animal bătrân și uitat într-o cușcă. Fusesse pus alături de mari personalități ale școlii și ale satului Marchin: primarul, economul școlii, Dl. Durrier, și Pisica (supraveghetorul), doamna directoare și profesorul de franceză, Cangurul și Marc. Luau cuvântul unul câte unul. Doar Paul rămânea nemișcat și palid, ca o zi fără soare. “Trebuie că e bolnav” – mi-am spus când l-am văzut atunci. “Este sigur bolnav” – gândeam ieri când mi-a luat mâna să mi-o sărute.

Mă invită în micul salon care miroase tare a mușcături și unde aerul este de nerespirat. Mobilele vechi și prăfuite îi trădează singurătatea. Îmi spusese deja că trăia singur. “Soțul nu-i gelos?” – mă întrebă el făcându-mi cu ochiul. Soția îi murise de cancer, cu mulți ani în urmă, fiul lui, mort într-un accident de mașină (făcuse o criză de epilepsie la volan), fata lui se sinucisese la 47 de ani. Îi muriseră toți frații și toate surorile. Îi rămăsese doar un nepot, cel care îl botezase *Regele neașteptatului*. Era în Anglia pentru moment și se însurase cu o angoleză care venise din Portugalia, la studii.

- Soția mea, uite-o aici în poză, era o ființă excepțională. Între noi a fost dragoste mare, dragoste la prima vedere. Ne-am întâlnit la Universitate la Liège, unde studiam amândoi literele. Eu sunt profesor de limbi germanice: engleză, germană și neerlandeză. Avea un temperament teribil.

Privind fotografia, nu pot să-mi opresc o întrebare:

- Era indiană sau țigancă ?

- Nici una nici alta. Era născută aici dar îi plăcea să se îmbrace ca indienele sau ca țigăncile. Știi că țiganii sunt o ramură a indienilor?

- Știu. Îmi place cultura boemiană, dar nu-mi plac când fură. La poliție, când îi prinde, spun că sunt români. Și occidentalii spun că românii sunt hoți. Ceea ce nu e o regulă. Nu toți belgienii sunt pedofili, nu toți românii sunt țigani și nu toți țiganii sunt hoți.

- Bineînțeles. Soția mea seamăna cu o țigancă, avea o piele negricioasă. Totuși nu era țigancă.

Ochii lui se pierd de-o dată printr-o fereastră deschisă a memoriei: “oh, ce femeie am avut eu!”.... Paul sare de la una la alta, fără să-și dea seama:

- Nu pot să adorm până nu cânt la pian primul preludiu de Jean Sébastien Bach. Am două degete lipsă; cu toate astea pot încă să cânt; sunt un autodidact în materie de muzică; tatăl meu cânta la orgă, unchiul meu – care era preot –

cânta și el la orgă, la biserică; se pare că sunt genele familiei. Eu sunt profesor de limbi germanice. Am predat engleza, germana și neerlandeza. Prietenul meu... Cum se chema?... Știți...

- Știi...

- Știi? Nu știi, fiindcă nu ți-am spus. (Paul devine glumeț). Am căzut de pe scară, de la o înălțime de 6 metri. Am căzut în cap. (Râde). E un adevărat miracol cum am scăpat de la moarte sau de la o paralizie generală. Tăiam vița de vie uite-aici (îmi arată vița de sub fereastra salonului). Lucram de mai multe ore în plin soare; eram în costum de baie și fără pălărie. Am făcut insolăție. M-au dus la spital la Bavière, fiindcă aici la Huy... De fapt salvarea m-a dus întâi la spitalul din Huy, dar nu erau locuri. Atunci m-au dus la Bavière. Profesorul Bonnal, care tocmai venise de la Marsilia...

Aici Paul a schimbat brusc subiectul. Avea probleme de concentrare, sau nu era încă decis cu ce să înceapă? “*J’ai vécu une vie extraordinaire!*” – spunea el, încercând să nu mă dezamăgească. Îl văd frământându-și mâinile grăsulii și umede. Își pleacă ochii, ca pentru o reculegere... Plescăie din limbă, ca bătrânii care nu știu ce decizie să ia. Încearcă să-mi povestească istoria tristei sale singurătăți: “soția mea a murit de un cancer și fiul meu...”

- Știu Paul. Mi-ai povestit...

- “Mi-ai povestit”. Te rog să mă tutuiești.

- Da, mi-ai spus deja toate acestea. Ce spuneai de acel profesor din Marsilia?

- Ah, da. Profesorul Bonnal, acest drag profesor al *neașteptatului* ! Eu intram pe o poartă a spitalului într-o ambulanță, cu o vertebră cervicală sfărâmată, iar profesorul intra pe altă poartă a spitalului, ca să țină o conferință. Tocmai găsisese o nouă metodă de a opera pe vertebrele cervicale. I-am servit de cobai. “Vrei să te operez? Vreau!” A decupat o bucățică rotundă de aici – îmi arată șoldul drept – și a lipit-o între cele două vertebre sănătoase. Și-a mers! Era singura mea șansă să nu rămân paralizat pe viață și am avut-o! Ciudat destin! Toată viața mea a fost așa: coincidențe benefice care picau la momentul potrivit.

Paul iubea stelele. Schimbă subiectul:

- Am un atlas stelar. Când e senin încerc să citesc pe cer, ceea ce văd în atlas.

- Știi Paul, și mie îmi plac stelele. (Paul parcă nici nu mă auzise. Se concentra să-și mai amintească ceva important din viața lui “extraordinară”).

- Unchiul meu, Keyon, era meteorolog ; oamenii îi spuneau “Domnu’ Jadot” și avea un metru nouăzeci. Era importator de vinuri. Avea o memorie extraordinară. Știa să-ți recite în întregime tragedia Bérénice de Racine.

“- Bonjour, Boubien...”

- Dar, Keyon, ce-i aia “Boubien”? (Keyon înseamnă unchi în wallonă – îmi spune Paul).

“- Cum, nu știi ce-i acela un Boubien? E ăla care nu găsește niciodată nimic.”

Și e adevărat, sunt foarte distrat; așa am fost de când mă știu, nu numai acum, la 80 de ani și după ce am cazut în cap. Vezi? Notez totul aici, în acest caiet. Ieri am văzut cutare film la ora cutare; am făcut asta sau ailaltă; totul este notat aici. Toată viața mea de zi cu zi e în caietul ăsta. “Alzheimer?” – îl întreb. “Nu, dar ceva în acest gen”... Reia povestirea :

- Keyon, vrei să-mi reciti un act din Bérénice ? “Vrei să ți-l recit de la coadă spre cap?” – mă întreabă unchiul. Știi, keyon în wallonă înseamnă unchi. Și mi l-a recitat fără cea mai mică dificultate. Era de o exactitudine extraordinară. Oamenii ziceau “când domnu’ Jadot trece, toți ne potrivim ceasurile”. Primul meu aparat de fotografiat – un Laika – l-am avut la 10 ani în schimbul unor bonuri pentru ciocolată...

Paul divaghează și vorbește de “ciocolata noastră Côte d’or”, cea mai bună ciocolată din lume. “A fost fabricată pentru prima oară în anii ’58, cu ocazia Expoziției internaționale de la Bruxelles.

- Atunci când a fost prezentat și “Atomium”?

- A, știi deci de Atomium...

- Păi cum să nu știu?! L-am văzut și pe dinafară și pe dinauntru.

Impresionant!

- A fost creat de Mr. A. Waterkeyn. Construcția a început în ’55 și a fost terminată în ’58. Da’ știi și ce reprezintă?

- Sigur! Este o celulă din rețeaua cristalină a fierului. Are opt ioni de Fe^{2+} în cele opt colțuri și un ion Fe^{2+} în centru. Mi s-a spus că fiecare “ion” de fier are un diametru de 30 metri și cântărește 2400 de tone.

- Știi că totul este reprezentat la scară? Este o celulă cristalină mărită de 165 bilioane de ori. Fiecare ion de Fe devine o sală sferică, cum ai spus tu. Când ieși masa într-unul dintre restaurantele “Atomium”-ului îți poți imagina că ai luat masa în interiorul unui ion de Fe. Fascinant!

- Da, e absolut fascinant. Poți să mergi de la un ion la altul cu ascensoare și cu scări rulante, care trec prin “legăturile chimice” dintre ioni și electroni (care nu sunt figurați, fiind foarte mici în comparație cu ionii pozitivi de fier). Legăturile chimice nu sunt altceva decât brațele metalice ce leagă sferile. Scările circulă prin aceste legături, ca și electronii, legând acei ioni pozitivi.

- Hai că ne-am pierdut amândoi prin rețeaua de fier... Ce spuneam înainte?

- Povesteai despre ciocolata « Côte d’or ».

- Da... Ciocolata noastră belgiană “Côte d’or” a fost prezentată tot atunci, la Expoziția internațională de la Bruxelles, din ’58. Ciocolata asta era fabricată la pavilionul “Côte d’or” și atunci când s-au decis să o fabrice la scară mare, i-a rămas marca “Côte d’or”. Am făcut poze cu acest aparat Laika timp de 40 de ani... Știi când m-am născut ? Pe 11. 11. 22.

(Nu pot să îmi ascund un “ah!” de uimire...)

- Este Ziua Armistițiului. Anul trecut, la aniversarea mea, nepotul cel mic care are 35 de ani, mi-a făcut o surpriză; a rezervat 16 locuri într-un restaurant; toți erau acolo: nepotul meu cel mic cu logodnica lui, și nepoata mea din San

Francisco care a fugit de-acasă la 14 ani, și care a făcut parașutism și studii; a primit o bursă la Toronto și nu s-a mai întors niciodată până în acea zi, la aniversarea celor 80 de ani ai mei... (Paul pierde șirul):

- Am avut și o fractură de craniu, după ce am căzut de pe scară. Și asta m-a costat ceva, aici în emisfera stângă... unde se găsesc centri nervoși ai rațiunii. Noroc cu profesorul Bonnal, că azi aș fi fost paralizat. Doar memoria mă șicanează...

- Dar rezonezi foarte bine, Paul. Continuă, fără să îți pese de renghiurile memoriei! Tot ce spui e interesant.

Știam cât de mult le place bătrânilor să-și amintească ; ei trăiesc în același ritm cu imaginile care le ies din creier și pe care le oferă ca pe un dar de preț interlocutorilor, de cele mai multe ori plictisiți. Sunt fericiți, redevin tineri și uită de necazuri.

- Am un cancer de prostată ; am fost operat, dar e tot acolo... Am pierdut soția și cei doi copii și chiar și primul nepot a murit; era în leagăn; viața mea a fost atât de zbuciumată în ultima perioadă... Din contră, la început ea a pornit bine. Nevasta mea – o femeie minunată; ce temperament!... N-am mai făcut dragoste de mai bine de 20 de ani; ultima oară era cu un an înainte de moartea soției mele.... Soțul tău nu e gelos?

- Nu, bineînțeles că nu-i gelos. După cum vezi, eu am prieteni doar printre copii și oameni bătrâni. Așa că nu-i nici un pericol nici cu unii nici cu alții.... Dar continuă, Paul! Spune ce vrei, am venit ca să te ascult și ca să iau câteva notițe din când în când... Spune-mi, cum a luat ființă școala de aici, unde am predat și eu anul acesta? Mă interesează istoria ei. (Reia firul amintirilor):

- 14 septembrie '44, ziua eliberării Huy-ului. Armata americană a intrat în Huy ca să-i gonească pe nemți. Chiar atunci am cunoscut-o și eu pe soția mea; eram amândoi studenți. Veneam de la o expoziție Marc Chagall, organizată la Liège. Eram într-un tren care mă ducea la Bruxelles când l-am reîntâlnit pe Jean. Îl cunoșteam demult ; făcuserăm școala împreună și după aceea am lucrat ca brancardieri la Lourdes. El era îmbrăcat în sutană.

- Ești preot ?

- Da. Am înființat în '42 o școală pentru orfanii de război.

- Unde asta?

- La Marchin.

- Unde anume la Marchin? Din câte știu eu sunt uzine acolo.

- Chiar așa. Școala este chiar lângă uzină. La Fourneau.

- Știu că Școala Prințul Baudouin se închide – îi spun eu.

Pe atunci Ateneul Prințul Baudouin era o școală particulară a vechilor combatanți de război. Și nu mai erau fonduri.... – mă lămurește Paul și continuă:

- Nu, nu se închide nimic! Eu tocmai mă pregătesc să dau cursuri acolo – îmi spune prietenul meu. Așa am ajuns eu să dau cursuri la Marchin. Decum am pus piciorul am pus și inima. Am fost și traducător...

- Universitatea Marabout mi-a propus o traducere a unei biografii a lui Gandhi, din engleză; 500 de pagini... Am folosit dicționarul doar de 10 ori. Autorul acestei lucrări era B.R. Nanda. A fost publicată în '69, pentru cea de-a o suta aniversare a nașterii lui Gandhi. După apariția lucrării am primit o telegramă: “ *Guvernul indian are plăcerea de a vă invita să faceți o excursie de 3 săptămâni în India*”. Totul era gratuit, transportul, hotelul, serviciile. Magnific! Ce viață extraordinară am avut ! Guvernul numise un emisar care venea zilnic să mă întrebe dacă eram mulțumit. Am devenit de-odată o mare personalitate. Am vizitat Bombay, Delhi, Calcutta...

Cobor la Bombay ca să iau avionul spre Delhi. Acolo eram invitat la un congres cu tema : « *Ce au devenit ideile lui Gandhi ?* » Era prezent și Abbé Pierre, printre alte personalități. Intru în sala de congres, unde nu era decât o singură persoană. Se prezintă: mă numesc Nanda. Ce coincidență! Mă invită la el ; de fapt noi locuim în același hotel, dar nu știam, nici unul nici celălalt. Mă întreabă dacă aș vrea să merg cu el la Taj Mahal. « Da, vreau ». A doua zi ne-am dus la gară. Ce nebunie era pe peron ! Oamenii se culcau pe jos, pe marginea trotuarului, în așteptarea trenului. La un moment dat se aude o voce la interfon : “Sarep Düchezni ! Sarep Düchezni!”

- Ce înseamnă “Sarep Düchezni” ? (Paul începe să râdă):

- Era un mesager care striga numele meu la interfon, în indiană. Mă căuta fiindcă Guvernul indian se decisese să adauge la tren un mare vagon, cu sală de mese, living, sală de baie, dormitor... Și nu aveam decât două ore de mers cu trenul, ține cont ! Vagonul fusese atașat la tren pentru vice-regele Indiilor, Lordul Mountbatten. Ceea ce mă jena în toată povestea asta era că noi doi, eu și vice-regele Indiilor, plus un servitor, ocupam un singur vagon; indienii de rând nu puteau intra și de curioși ce erau, se agățau de ușa exterioară și spânzurau ca boabele de struguri pe ciorchine. Vice-regele începe o conversație despre hinduși :

- Știați că hindușii nu au toalete ca ale noastre ? Au anumite ritualuri ; de exemplu le este interzis să mănânce cu mâna stângă.

- De ce ?

- Fiindcă își sterg fundul cu mâna stângă ; ei mănâncă și prepară mâncarea întotdeauna cu dreapta – îmi spune lordul Mountbatten.

Erau case mici la aproximativ 500 de metri de gară ; oamenii veneau să-și facă nevoile de-a lungul căii ferate.

- La 25 km de Madras era o școală numită *Kalakshetra*. Fusesem invitat să urmez un curs de dans și de muzică. Dar îți trebuie 3 ani doar ca să înveți poziția degetelor, fiindcă fiecare poziție spune ceva ; poți deveni dansatoare doar de la 18 ani în sus. Trebuie timp. Ravishankar nu era acolo. La ieșire, guvernatorul mă ia în mașină și-mi zice :

- Ați auzit la radio că laureatul premiului Nobel de literatură, Bertrand Russel, a decedat? (Era în anii '70). 200 de studenți în filologie vă așteaptă.

- De ce mă așteaptă?

- Ca să le vorbiți despre Russel. Așteaptă un discurs. Imaginează-ți, 200 de studenți așezați în floare de lotus, în jurul unei estrade pline de lumânări și mirosind a tămâie. Le vorbesc despre Bertrand Russel. Din fericire citisem cu numai trei luni în urmă o carte de-a lui Russel, pe când făceam inventarul cărților despre educație. Era în perioada stagiului la Universitatea din Liège. E formidabil! Eu nu căutasem cartea; a căzut în mâna mea așa, din cer.

- Și eu am deseori astfel de experiențe ciudate cu cărțile ; s-ar părea că anumite cărți ne înțeleg și ne caută compania ; ele vin sub ochii noștri la timpul potrivit. Deîndată ce-mi pun o întrebare mai profundă, care necesită multe cunoștințe și explicații, dau de o carte. Și cartea îmi dezvăluie tot secretul. Dintotdeauna am spus că acele cărți sunt prietenii mei cei mai sinceri; nu ezită să-ți dea soluțiile cele mai neașteptate la tot felul de probleme.

- Da... Pentru mine era ușor să le vorbesc despre Russel. (Aduagă râzând):

- Mai greu era să stau acolo, pe micul podium, cu picioarele încrucișate în floare de lotus... Voi avea în curând 81 de ani. Am început conferința cu un citat din Russel: "*L'ennui dans ce monde c'est que les idiots sont sûrs d'eux et les gens sensés, pleins de doutes*"¹⁴. M-au aplaudat. Le-am spus câte ceva despre omul Russel, despre educația lui. Era din neam de nobili; lord, din câte știu. Cei din familia lui erau forate religioși, mai ales bunicii care l-au crescut după moartea părinților lui. A rămas orfan de mic, parcă avea 4 sau 5 ani. De mic era depresiv și a vrut să se sinucidă de câteva ori. S-a vindecat cu geometria lui Euclid. Mai târziu a formulat celebrul "*paradox al lui Russel*", ceva referitor la teoria ansamblurilor, n-aș putea să-ți explic exact, fiindcă eu nu mă pricep la matematică. Dar îmi amintesc de "*paradoxul bărbierului*", tot al lui Russel. Îl știi?

- Nu...

- Paradoxul bărbierului zice că "*bărbierul trebuie să radă doar pe acei oameni care nu se rad ei înșiși*". Dar pe bărbier cine-l rade? Nu se rade el singur? Dacă e să luăm de bună afirmația de mai sus, bărbierul va umbla veșnic nebărbierit! Era și matematician și filozof. A avut idei pacifiste și s-a aliniat ideilor lui Einstein; luptau împotriva proliferării armelor atomice. A făcut și închisoare de mai multe ori, pentru ideile lui pacifiste. A simpatizat o vreme cu bolșevicii și a fost și în URSS, prin anii '20; dar s-a întors repede și dezgustat. A renunțat până la urmă la bolșevism și s-a apucat serios de filozofie. A deschis și o școală. A fost un eminent educator umanist. A avut mulți copii, și multe căsătorii, vreo patru... În anii '50 a luat premiul Nobel pentru literatură și pentru tot ce făcuse el pentru lumea asta a noastră, mereu zbuciumată. A dat cursuri prin China, URSS și America. Dar americanilor le cam stătea în gât decând cu poziția lui contra războiului din Vietnam. L-au dat afară sub motiv că nu era

¹⁴ Necazul lumii acesteia este că idioții sunt siguri de ei și oamenii cu bun simț sunt plini de îndoieli. (n.a.)

“moralmente adaptat”. A revoluționat și filozofia cu “*filozofia analitică*” și cu “*atomismul logic*”.

- Ce cărți a scris?

- Eu îmi amintesc de două cărți filozofice: « **Signification et vérité** » și

« **La connaissance humaine** ».

- N-am citit nimic de Russel... Aș fi vrut să asist la acea conferință.

- Întâmplarea face că elevii de la a 11-a și a 12-a vin să-mi ceară să le țin o conferință în Pavilionul Bayard aici, la Ateneul din Marchin.

- Tot despre Russel?

- Tot despre Russel.

- Sunt elevii pe care i-am avut și eu în grijă anul acesta? (Paul nu ia seama la intervenția mea și continuă să avanseze cu maceta în mână prin amintiri).

- În India, monsieur Nanda îmi propune să vin la el acasă. Mergem împreună într-o familie musulmană. El crede în Allah.

- Dar este același Dumnezeu, ca și la noi la creștini sau ca la evrei.

- Da, așa-i. Cunoști Martorii lui Yehova?

- Da.

- Eu nu-i las niciodată să-mi calce pragul. Atunci se enervează și mă întreabă “de ce?” Le răspund : « Pentru că Allah... » « Care Allah ? Yahve ! » - spun ei. Și eu le răspund : « Domnilor, mi-ați dat cheia tuturor războaielor dintre religii.”

Paul cade pe gânduri. Își amintește. După o scurtă pauză reia dialogul:

- Le Père Pire a murit în '69 la Louvain, în urma unei operații nereușite.

Nu avea decât 59 de ani. Dar câte n-a făcut omul ăsta în viața lui pentru oameni, pentru cei necăjiți! El a fost cel care a inventat lagărele pentru refugiați. Primul lagăr din lume a fost construit în anii '50, de el. A luat Premiul Nobel pentru pace în '48 sau în '58... Nu mai îmi amintesc... Cred că era totuși în '58. În aparență era un dur. A fost și omonier în armată. A avut o copilărie nefericită. Pe când era încă tânăr a izbucnit primul război mondial. Ai lui s-au refugiat în Franța. Bunicul lui, care a refuzat exilul a fost împușcat de nemți chiar în fața casei lor. Taică-su era un om tare rigid. Cred că lui îi semăna, dar avea o bunătate anume și milă pentru săraci și pentru refugiați în general. A creat acele Insule ale Păcii, trei sau patru în India și una în Guinea.

- Ce înseamnă “insule ale păcii”?

- Sunt locuri special create pentru săraci, că să învețe să citească și să scrie. Aceste “insule” s-au extins în lumea întreagă. Avea o mare slăbiciune pentru cei nevoiași și nu făcea distincție între religii “*parmi les gens d'autres confessions je me sens comme le poisson dans l'eau*”¹⁵ – îi plăcea să spună. A făcut parte din ordinul Fraților Dominicani de la Huy, au Couvent de Sarte, unde a intrat de la 18 ani.

¹⁵ « Printre oamenii de alte confesiuni mă simt ca peștele în apă » (n.a.)

- Paul, cum știi atâtea lucruri despre el ?

- Cum să nu știu? Eram ca și vecini, locuia la câțiva kilometri de mine. A făcut studii de teologie și filozofie și a devenit preot. O mare personalitate! A mai făcut și științe politice la Universitatea din Louvain. A fost aumonier¹⁶ pe timpul rezistenței, în cel de-al doilea război mondial. Apoi a revenit la Huy, unde împreună cu surorile din Couvent se ocupau de copiii săraci. Avea o adevărată vocație pentru tot ce era legat de om. I-a ajutat mult pe refugiații din lagăre. El a făcut să se construiască, în special în Germania și-n Austria, sate întregi pentru familii care fugeau de regimul sovietic, în perioada stalinistă. În total șapte sate europene care erau construite pentru integrarea refugiaților care veneu din Europa de est. A făcut mult și pentru bătrâni, pentru cei singuri. De toți s-a ocupat pèrre Pire cu inima lui largă. Primea sute de scrisori din toată țara: “Vrem să venim să construim case”. Într-o zi Pèrre Pire vine la mine:

- Aș vrea să creez la Huy un Centrul Mahatma Gandhi. (Acest centru se află azi la Namur). S-a deplasat special ca să-mi spună asta. Între el și Gandhi era o mare asemănare: amândoi aveau vocația milei pentru specia umană. Așa mi-a spus atunci: că ar vrea să creeze la Huy un Centru Mahatma Gandhi. Și chiar s-a creat în anii '60 acest centru la Huy-Tihange; după trei ani s-a transformat în “Université de paix”. A luat în '77 *le Prix Schweitzer de la philosophie et de la culture*. Dar Pèrre Pire murise deja, prin '69 cred. Toate asociațiile fondate de Pèrre Pire, celulele Universității de Pace, sunt situate aici la Huy, rue du Marché, tu connais. L'Université de Paix a fost recunoscută ca școală asociată din sistemul UNESCO și în '87 a primit le Prix " *Messenger de la Paix* " des Nations-Unies. Colosal !

Paul cade pe gânduri, absent. Unul din acele *trous de mémoire*¹⁷ ?... Îl ajut :

- Care erau relațiile cu elevii dumneavoastră ?

- Nu făceam nimic fără să le cer părerea elevilor mei. Erau respectuoși, gentili. La orele de engleză îi învățam textele de pe muzica Beatles-ilor. Nevastă-mea îmi zice-ntr-o zi : “Invită-i la noi acasă!” Și de atunci îi invit mereu în fiecare sâmbătă seara. Le pun muzică clasică, jazz și muzică etnică. Le-am pus și muzică românească, cântată la nai de Pîrvu și Simion Stanciu. Am aici o casetă cu ei; am pregătit-o pentru tine. Mi-au dat-o chiar ei, când au dat concerte la Bruxelles.

Paul pleacă încet, ținându-se de mobile. Dintr-un mic dulap de lemn vechi scoate o casetă:

- Pe fața A este Nicolae Pîrvu. Pe fața B este orchestra simfonică din Zürich care-l acompaniază pe Simion Stanciu, prietenul lui Gheorghe Zamfir. Orchestra i-a propus lui Simion Stanciu să înlocuiască flautul clasic cu naiul;

¹⁶ Preot de instituție (n.a.)

¹⁷ Găuri în memorie (n.a.)

asta când au cântat suita în si minor de Jean Sébastien Bach. Ți-am mai pus aici și muzică de Zamfir și câteva bucăți bănățene.

Vădit emoționată, scot și eu din geantă discul cu muzica mea, pregătită anume pentru Paul. Iată, noi făcusem gestul ca în oglindă. După acest scurt intermezzo, Paul reia discuția întreruptă:

- Elevii mei mi-au zis: “O să cerem domnului director să ne țină un curs de istoria muzicii.” N-au avut succes. Cu toate astea, eu le dau acest curs în fiecare sâmbătă seara, la mine, făcându-i să asculte muzică. Sunt oameni în toată firea, au peste 50 de ani și tot mai vin în fiecare sâmbătă seara să le dau curs. Nu adorm niciodată înainte de a fi cântat la pian preludiul de Bach. Tatăl meu era organist, unchiul meu cânta la patru instrumente... Eu n-am făcut conservatorul, dar știu să cânt bine la pian.

Paul pare obosit. Nu mai știe ce să-mi spună și iarăși își frământă mâinile grăsulii. Îi propun să mâncăm ceva.

- Puiul cred că s-a răcit... Hai, Paul, o mică pauză ne va face bine la amândoi.

Pare încântat. Mă invită în mica sufragerie care miroase a mucegai. Aranjase deja masa. Într-o parte pusese două tacâmuri pe două șervete de pai. Pe cealaltă parte a mesei, se înghesuiau foarfeci, pixuri, un caiet unde Paul nota tot ce făcea zilnic.

Tai puiul, Paul destupă sticla cu vin “Chateau Sarati” (Castelul Sărați) pe care o adusesem. Paul toarnă vin în cupe de cristal. Discuția noastră prinde din nou viață; cu Paul e foarte ușor. Îi place să vorbească; se vede bine că nu are prea des ocazia de a-și etala amintirile. Ia o gură de vin. Îl plimbă îndelung prin gură, cu gemete de plăcere: « E bun, o, da, foarte bun acest Sarati ! »

- În această grădină – face un gest ca să-mi arate curtea exterioară care pătrunde prin fereastra cam murdară, semn că femeia de serviciu nu prea dă pe la Paul – în această grădină s-au așezat alături de mine la masă, mai multe personalități. Una dintre ele a fost Oppenheimer.

- Vorbești despre fabricantul bombei atomice ?

- Da, chiar el a fost aici în grădină. Père Pire, care era șeful Universității de Pace, de fapt această universitate nu era altceva decât vechiul centru Mahatma Gandhi... 45 sau 50 de țări faceau parte. Erau oameni de peste tot. Se vorbeau toate limbile pământului. Ce atmosferă !... Magnifique !... Ce ziceam ?...

- Spuneai că Père Pire...

- Da... Père Pire s-a născut la Dinant.

- Așadar orașul Dinant nu e celebru numai datorită lui Adolf Sax, inventatorul saxofonului.

- Deci știi... L-a inventat când a împlinit 20 de ani; era pe 20 martie 1846. A fabricat în total 14 saxofoane, cu diferite tonalități: basse, bariton, tenor și

chiar soprano și sopranino. Au supraviețuit până astăzi. Dar vorbeam de altceva...

- Spuneai ceva de Père Pire și Oppenheimer.

- Da... Cum a ajuns Oppenheimer la mine ? Profesorul Oppenheimer tocmai îi scria prefața la o carte de-a lui Pire, scrisă parcă cu altcineva, în colaborare; *“Building peace”*. Père Pire l-a invitat pe Oppenheimer la Ateneul din Marchin. Și cum eu eram profesor aici și în plus mai locuiam și în parc, Père Pire l-a invitat la mine. Era așezat acolo...

(Arată spre curte, unde era o masă veche de tablă, ruginită din loc în loc.)

- L-am întrebat atunci dacă nu avea vreo problemă de conștiință. Mi-a răspuns că nemții ar fi avut oricum bomba, care se fabrica în acel moment în Suedia. Mi-a spus că fusese numit directorul MIT (Massachusetts Institute of Technology), în locul lui Einstein. Trebuia să se fabrice a doua bombă atomică, încă și mai puternică. El a refuzat. I-a spus președintelui: “Nu mai suntem în război. De ce să mai fabricăm încă o bombă, și mai puternică?” A fost expulzat de la acel institut. Era prin anii '54. A plecat în Elveția. Era pe timpul lui McCarthy. Și Charlie Chaplin a fost expulzat în aceeași perioadă, fiind acuzat de contacte cu comuniștii ruși. A fost reabilitat puțin înainte de moarte.

- Măsuța asta ruginită pe care o vezi colo-n grădină, e o piesă de muzeu.

- Cred și eu. Dacă a stat la ea Oppenheimer...

- Dar stai să vezi! N-a fost singurul. Un alt mare om al timpurilor noastre s-a așezat la această masă: John Howard Griffin. După ce și-a făcut studiile în Franța, în loc să se întoarcă la Dallas, unde se născuse, el și-a zis : « O să plec la München; o să cunosc regimul nazist de aproape. » Și a rămas în Europa. Era un antirasist convins. Era scriitor, muzician și medic. A făcut studii la Tours și la Poitiers în Franța, studii de literatură și de medicină. El a inventat muzica folosită ca terapie; a urmat cursurile Conservatorului din Fontainebleau, unde i-a avut ca profesori pe Nadia Boulanger, dar și pe alții, nu mai știu... Era specialist în chant grégorien. Pasiunea lui pentru muzică o moștenise de la mama lui, care era pianistă. Griffin a servit ca medic în armata rezistenței franceze și a ajutat mulți evrei să scape de prigoana nazistă. Timp de 12 ani a fost orb. A scris însă în acea perioadă multe nuvele și un jurnal; 20 de volume, atât de mult a scris. A fost un antirasist, cum spuneam...

- Și eu sunt antirasistă, cred că-ți imaginezi. De fapt cei ce practică rasismul îți pun o etichetă, una care să le facă jocul; că nu ești ca ei, că ești diferit, că vrei să-ți impui ideile. Ce contează dacă ideile tale sunt juste? Simplul fapt că ești străin îi scoate din minți.

- Soția mea zicea, apropos de rasism: “Rasismul este un comerț de etichete”.

- Chiar așa! O altă etichetă pe care ți-o lipesc este religia ta. Trebuie să ai un anumit grad de cultură ca să-ți dai seama că toate religiile sunt bune, că toate afirmă și propagă aceleași lucruri, dar că oamenii le deformează conținutul și

mesajul. Religiile sunt bune, doar unii oameni sunt răi. Dar te rog să continui, Paul. Iartă-mă că te-am întrerupt. Așadar Griffin a trăit printre naziști.

- Da. A priceput foarte repede cum e cu rasismul între albi. După aceea, a căutat să înțeleagă cum e cu rasismul între negri și albi. Așa că s-a întors în Statele Unite, a reflectat ani de zile și și-a spus: “singura cale de a lupta împotriva rasismului negru este să devin eu însumi negru”. S-a dus la medicul lui ca să-l facă negru. I s-a spus că o să moară după aceea, dar el n-a vrut să cedeze. A devenit deci negru și a plecat în sud, la Cotton State, unde a trăit până la moarte; a murit cred prin anii '80. A descris toată această experiență în cartea lui “**Black like me**”. Chiar începând cu a doua zi după publicarea cărții a început să primească amenințări cu moartea. În fiecare zi! Și amenințările veneau de la albi din Sud. Atunci și-a trimis nevasta și copiii în Mexic. El însă n-a vrut să emigreze. Președintele Kennedy l-a numit consilier principal pentru afacerile negrilor. Îl trimitea de fiecare dată când era vreun conflict cu ei. Într-o zi l-au găsit mort. Medicul lui a constatat că făcuse un « arrêt cardiaque ». După un an i s-a tradus cartea în franceză “**Dans la peau d'un noir**”. A venit și s-a odihnit aici, în grădina mea (Paul îmi arată iarăși măsuta de metal ruginită). Griffin îmi spunea adesea: “cea mai frumoasă țară din lume este cea a Condrozului”. A redevenit alb și a murit...

18 august 2003

*

Aici se oprește discuția mea cu Paul, din acea zi de august. L-am căutat la telefon, după câteva luni. Îi promisesem o invitație la masă. Dar mi-a răspuns robotul. De Crăciun m-a sunat să-mi spună că fusese internat pentru o nouă intervenție chirurgicală. L-am mai căutat, un an mai târziu. Dar era tot robotul; de data aceasta spunea clar: “*le numéro n'est pas attribué*”. Își duce oare zilele într-un cămin de bătrâni? A murit, singur și uitat de lume? Cine știe?... Mă țin de cuvânt și public acea “cartea de o zi », scrisă în urma vizitei făcute de Sfântă Mărie. Fiindcă Paul mi-a spus atunci lucruri extraordinare, care ar fi putut constitui o carte, dacă el ar mai fi avut să-mi dea, din viața lui, mai multe zile. Dar nu a mai avut.

El nu mai este de găsit. Dar, lucru ciudat, mi-a apărut din nou printr-o serie de coincidențe. Începând curățenia pentru Paști, am scos dintr-un sertar o mulțime de casete. Printre ele era și o casetă cu un scris mărunt, școlăresc: “*Musique roumaine pour madame Antonia*”. Am reascultat caseta și am dansat singură în fața oglinzii, pe muzica lui Nicolae Pîrvu și Simion Stanciu. Dansam și îmi dăduseră lacrimile, nu știu de ce... Dansam singură, nu ca “grecii” din nuvela Mariane Brăescu, care jucau toți laolaltă, îmbrățișați în horă. Eu dansam singură în fața oglinzii și se înfiora carnea pe mine ascultând naiul lui Simion Stanciu, cel care înlocuise flautul în celebra *suită în si minor a lui Bach*, cântată cu filarmonica din Zürich.

Și de-odată, ca prin miracol, nu m-am mai simțit singură. Paul se amestecase cu sunetele de nai și îmi spunea: “*Ce viață extraordinară am avut! Moi, le roi de l’inattendu...*”...

Regele neașteptatului îmi lăsase în mână în acea vară, în acea zi, două chei, cărora aveam să le înțeleg mult mai târziu rostul: *muzica și scrisul*.

10 aprilie 2006

Regele fericirii neașteptate

Un ciudat joc de coincidențe mi-a redat dorința de a scrie urmarea poveștii lui Paul D., supranumit “*Regele neașteptatului*”. Nu demult m-a sunat o veche prietenă din copilărie care locuiește în Canada. Printre altele îmi spune cât de mult i-a plăcut eseul despre Paul D., pe care l-a citit într-o publicație pe internet. Așadar Paul D. face turul lumii: a voiajat până acum în România, Germania, Australia și Canada.

Anul trecut, făcând curățenia pentru Paști, am dat peste o casetă cu muzică românească, dată în dar de Paul. Așa s-a născut “*Regele neașteptatului*”. Anul acesta, tot înainte de Paști, un fost elev de-al lui Paul, domnul Philippe S., mi-a dat vestea cea mare: Paul D. trăiește și se află într-o casă de bătrâni, “*Les jolis bois*”.

Când un părinte trecut în cealaltă lume ni se arată viu într-un vis, o fericire imensă ne inundă. Așa s-a întâmplat și cu mine, aflând că Paul este în viață.

I-am făcut o vizită pe 25 martie, o vizită anunțată, pe care Paul era nerăbdător să o primească. L-am găsit în tête à tête cu televizorul. Casa de bătrâni se află într-un loc calm, înverzit, cu o frumoasă priveliște: de o parte parcul, și de cealaltă, o catedrală care poartă în căușul unui perete o statuie albă a Madonei.

Am ajuns la el într-o frumoasă duminică însorită și răcoroasă. Casa de bătrâni este foarte cochetă și bine gândită: are cabinet medical, salon de cofură și restaurant la subsol. Fiecare pensionar are un fel de garsonieră, în care este “la el acasă”. Nu știam numărul camerei, așa că am luat la rând fiecare ușă și am trecut în revistă o mulțime de nume și fotografii ale celor aflați în pensiune. Pe Paul l-am găsit la etajul întâi, zâmbindu-mi jovial dintr-o poză lipită pe ușă. Luase deja masa și se apropiase mult de televizor, ca și cum ar fi stat la taifas cu un prieten vechi. Când am intrat, m-a privit un pic nedumerit (cred că nu-și mai amintea bine cine sunt). După câteva precizări m-a recunoscut. Am petrecut împreună două ore, tăifăsuind, depănând amintiri de dată recentă, în timp ce sorbeam din vinul alb și dulce, un murfatlar de Odobești.

Eu mă pun imediat pe treabă și scot din geantă eseul “*Le roi de l’inattendu*”. De când am aflat că trăiește, ardeam de nerăbdare să-i dau de știre că i-am publicat pe web povestea vieții.

- Paul, je vous croyais mort. Certaines choses je les ai écrites en guise d’adieu... Je ne sais pas comment vous dire. Vous me pardonnez...¹⁸

- *Mais tu peux écrire tout ce que tu veux ! Tu es libre. Je n’ai pas à te donner l’autorisation. De quel droit pourrais-je faire une telle chose ?*¹⁹

Din când în când mă întrerupea din lectură:

¹⁸ - Paul, te credeam mort. Anumite lucruri le-am scris ca un adio... Nu știu cum să-ți spun. Mă ierți...

¹⁹ - Dar poți să scrii tot ce vrei ! Ești liberă. Nu trebuie eu să-ți dau voie. Cu ce drept aș putea să te împiedic ? (n.a.)

- Ah, *quel bonheur! Je suis au Paradis. Ma vie est vraiment extraordinaire!*²⁰

Mi-a povestit din nou despre familia lui, despre soția pe care încă o mai iubește. Rotindu-mi privirea prin cameră am recunoscut multe dintre fotografiile de la casa lui din parc.

- Recunoști casa asta?

- Cum de nu? E casa din parcul de la Marchin, unde am mâncat împreună un pui fript și am băut un vin roșu, Chateau Sarati.

Paul își ia fața în mâini și închide ochii, ca un copil, în timp ce repetă: "*je suis au Paradis*". E fericit, se vede cât de colo. Nu mai are culoarea albă verzuie de acum patru ani. E rozaliu în obraji și glumeț.

Citesc, citesc într-una. Mă străduiesc să pronunț cât mai clar fiecare cuvânt. Într-o pauză de lectură, facem turul fotografiilor de pe dulap și de pe pereți. Îl văd pe Paul D. cu o chitară în mână. Îmi spune că știe să cânte la pian, la chitară și la flaut și că e autodidact. Continui să-i citesc pasaje din viața lui extraordinară, pe care începe să o uite. Trag cu ochiul să-i văd reacțiile și am certitudinea că savurează fiecare rând. Îmi spune dealtfel că uitase multe lucruri și că lectura îl ajută să le retrăiască. Fața i se lumina din când în când, atunci când memoria îi deschidea o poartă spre episodul Bertrand Russel, sau spre Père Pire. Când am ajuns la Père Pire, Paul sare sprinten din scaun și mi-l arată într-o poză, alături de soția lui. E mândru, iar ochii lui albaștri, copilăroși, joacă veseli pe după ochelari. E fericit. Câtă diferență față de alți bătrâni care stăteau triști și înțepeniți în vreun scaun rulant de pe culoar, sperând că cineva îi va vizita totuși. La plecare, trecând pe lângă ei, i-am salutat. Deși mă petreceau cu privirea, părea a nu mă fi văzut. Erau desigur duși departe, în amintirile lor fără întoarcere. Paul, din contră, trăia în cel mai palpitant prezent:

- *Tu m'as donné une seconde vie! Quel bonheur! Je suis au Paradis.*²¹

La plecare, ținându-se de mobile, m-a condus până la ușă. S-a apropiat de mine și mi-a spus :

- *Merci pour ta visite. C'est vraiment le Paradis. Quel bonheur! Oh, quel bonheur tu m'as fait... Tu m'as donné une seconde vie.*²²

*

În timpul unei scurte vizite la Roma, în vacanța de Paști, am vizitat Bazilica Sant Ignatio. Chiar la intrare am putut admira macheta ebenisului italian, Vincenzo Pandolfi (1905 – 2005), purtând inscripția "UT UNUM SINT". Această capodoperă în miniatură, realizată din lemn, la sara 1:200, având un diametru de aproximativ trei metri, a fost dăruită Papei Ioan Paul II în 1992, înainte chiar de a fi terminată.

²⁰ - Ah, ce fericire ! Sunt în Paradis. Viața mea e cu adevărat extraordinară ! (n.a.)

²¹ - Mi-ai dat o a doua viață. Ce fericire ! Sunt în Paradis. (n.a.)

²² - Mulțumesc pentru vizită. E cu adevărat Paradisul. Ce fericire ! O, ce bucurie mi-ai făcut... Mi-ai dat o a doua viață. (n.a.)

Opera a fost inițiată de artist la vârsta de 70 de ani și a fost terminată la 98 de ani. Macheta reprezintă un proiect de construcție al unui centru unificator al tuturor bisericilor din lume, indiferent de religie sau de confesiune - “Il Tempio di Cristo Re” (în imagine).

Un text explicativ precizează că *“această operă constituie o cale spre dialog între religii, pe baza abolirii tuturor războaielor, în scopul atingerii păcii universale”*. Templul este o construcție având forma unei cupole în stil bizantin, unde fiecare țară din lume este reprezentată printr-o biserică sau un alt loc de

cult al religiei reprezentative, peste care veghează sfântul protector al națiunii. Am avut plăcuta surpriză să constat că România, vegheată de Sfântul Andrei, era reprezentată prin macheta Mănăstirii Curtea de Argeș (în imagine), reprodusă în lemn cu multă meticulozitate și virtuozitate.

În timp ce admiram bogatele elemente decorative din bazilica Sant Ignatio din Roma, ca de exemplu picturile murale în culori pastel ori superbul mozaic al Fecioarei cu pruncul, pașii se făceau din ce în ce mai rari. Atât de rari încât nici nu mi-am dat seama că mă oprisem demult ca să ascult *suita în si minor de Bach*, cântată de orchestra filarmonică din Zürich, în care flautul clasic a fost înlocuit cu naiul lui Gheorghe Zamfir și al lui Simion Stanciu. Ciudată coincidență... Cu numai două săptămâni în urmă, vizitându-l pe Paul D., îi dăruisem o copie a casetei pe care el însuși mi-o dăduse cu patru ani în urmă. Mă rugase să-i fac și lui o copie, fiindcă – spunea el – discul original se pierduse în timpul mutării.

Aceast lucru bizar mi-a reconfirmat ceea ce demult știam din propriile mele experiențe de viață: că nimic în această lume nu este întâmplător și că toate câte ni se întâmplă se leagă pentru a da un sens vieții noastre terestre. 5 mai 2007

Minunile din deal

Minunile se întâmplă pe înălțimi, apropierea de cer fiind necesară și subînțeleasă. Dealul, scara acoperită, școala, biserica și cimitirul sunt teme de reflecție. Și nu poți să nu te întrebi: de ce s-a construit biserica tocmai în vârful dealului? De ce școala se află lângă biserică? De ce școlarii trebuiau să urce cele 300 de trepte pentru a avea acces la învățătură (astăzi sunt doar 175 de trepte, semn oare de degradare a calității învățământului)? De ce trebuiau ei să parcurgă acel tunel lung, misterios, săpat într-o construcție de lemn de forma unei troițe cu lumină la celălalt capăt? Ce simbolizează acea lumină pe care o zărești la capătul aceluia urcuș? De ce lângă biserică și școală este cimitirul ?

Dacă orașul-cetate Sighișoara este considerat “Perla Transilvaniei”, **Biserica din Deal** poate fi numită Perla Sighișoarei.

Această biserică evanghelică transilvană, (pe care am vizitat-o în vara lui 2006), a fost ridicată pe un deal – Dealul Școlii. Se ajunge la ea cu piciorul, traversând un tunel în trepte, numit **Scara acoperită** sau **Scara Școlarilor**. Este un drum care urcă de la poalele dealului către luminiș, fiind totodată și un adăpost în timpul iernilor grele sau al sezonului canicular, pentru cei dornici de un acoperiș.

Acest drum strâmt, pe o scară cu deschidere spre cer, duce așadar către Școală, Biserică și Cimitir. Aceste elemente ne amintesc de menirea omului venit pe această lume – să urce, să învețe ca să cunoască (și să se cunoască), să creadă ca să se mântuiască, - dar ne amintesc și de finalitatea lui ineluctabilă, moartea.

Îți trebuie cam 15-20 de minute ca să traversezi culoarul la urcuș. Cu cât ne apropiem de capătul tunelului și de lumină, auzim din ce în ce mai clar acordurile unei chitări care susțin o voce gravă, târâgănată. O femeie cu părul alb stă în capul scării și îngână o melodie tristă, improvizată pe versurile lui Eminescu “*Ce te legeni*”: “...Și cu doru-mi singurel / De mă-ngân numai cu el” . Parcă ar vrea să spună că odată parcursă scara vieții, rămâi singur cu dorul tău, ca singurul tău prieten adevărat, cel ce te cunoaște și care nu te condamnă pentru cele ce nu ai reușit să faci în viața pe care ai avut-o de trăit.

Și așa, abătut de gânduri, mergi mai departe și ajungi la Biserica din Deal. Așezământul în stil gotic, clădit între anii 1345 – 1525, are la bază o capelă romanică datând din anul 1200. Admirăm o frescă din 1300. Omul care ne dă infomații ne spune că această frescă este singura din lume în care apare *Sfânta Treime*, reprezentată ca un un cap cu trei fețe. Ne mai spune că desenul a apărut pe zidul bisericii în urma unei ploii torențiale care s-a infiltrat prin fisurile zidului; se presupune că ploaia a “desenat” acel chip straniu.

Eram ispitită să întăresc pe alocuri anumite trăsături cam șterse ale desenului, pe care mai mult le bănuiam decât le vedeam. Și atunci am avut revelația.

Desenul “Trois visages” (“Trei fețe”) care apăruse în bucătărie pe peretele dinspre spre sud-est, la noi acasă, cu un an înainte de a vizita Sighișoara, putea fi un semn sau un simbol.

Apăruse sub urzica bicoloră luată cu ani în urmă de la București, din casa părintească (luasem de fapt doar o frunză care, după câteva zile, a făcut rădăcini). Am plantat floarea într-o mică jardiniere, amestec de bambus și fier forjat, pe care prietena mea Anne mi-o dăruise cu ani în urmă. “Chiar tatăl meu a făcut-o!” îmi spune Anne, cu alte cuvinte: “vezi, că are valoare sentimentală, a fost făcută cu dragoste, de o mână de părinte”.

Desenul pe care l-am numit “Trei fețe” se ivise acolo în a doua zi a Paștelui ortodox din 2005. În acel an Paștele ortodox căzuse pe 1 mai, chiar de ziua de naștere a tatei (care murise cu 4 ani în urmă). Am căutat să înțeleg cum apăruse acel contur de culoare maronie, contur ce desena *trei chipuri într-unul singur*.

Faptul în sine era ușor de reconstituit și nu ascundea nimic misterios, la prima vedere. Udasem decuseară, din abundență, planta din mica jardiniere suspendată deasupra caloriferului. Apa și pământul au făcut restul. Contemplând desenul cu evlavie, am luat un creion fin și am întărit conturul vag al trăsăturilor. Mi-era teamă să nu dispară tot atât de neașteptat precum apăruseră.

Atunci m-am gândit că *Cineva* a desenat Chipul lui Iisus în trei ipostaze. Iisus care ne privește drept în față, trist, cu milă și cu scepticism, este îmbătrânit și are un semn pe frunte. Profilul din stânga, este un chip de om tânăr și nepăsător și pare liniștit, sau resemnat. A închis ochii “a iertare”, ca și cum ar spune: “Ei, asta e! Nu puteți face mai mult, nu pentru mine, ci pentru voi; nu-i nimic, asta e ... Eu atâta am avut de transmis de la Tatăl Ceresc...” Parcă ar fi gândit: “Eu vă iert, dar voi veți plăti; ați și început să o faceți... Mi-e milă de voi.”. Chipul din dreapta, cel lipsit de ochi, are gura ușor întredeschisă, ca într-un murmur de uimire și parcă e gata să ne prevină. Are pe buze o șoptă despre ceva ce El simte, dar nu vede, sau nu vrea să vadă. Chipul cu trei fețe este grav, trist, resemnat, dezamăgit și tăcut. Dar cât este de elocvent! Vede dar nu spune, ar spune dar nu vrea să vadă, închide ochii ca să nu vadă, sau ca să se roage pentru noi...

Am analizat zile, luni în șir acel desen, încercând să descifrez mesajul. A trebuit să aștept mai bine de un an până să mi se dezvăluie sensul. Răbdarea, conjunctura și atenția au sfârșit prin a-mi dăruia sensul acelei minuni.

Acolo sus, în Biserica din Deal, am îndrăznit să mă întreb: “Și dacă cele trei fețe erau chiar simbolul consubstanțialității și al Trinității?”

Am ezitat să comentez imaginea, dintr-un fel de pudoare, amestecată cu modestie și teamă: cine sunt eu, ca să primesc asemenea semne? Ce-ar trebui să fac acum cu taina care mi s-a deschis? Am amânat încă o zi, încă o lună, încă un an comentariul la acel desen misterios. Sensul nu l-am divulgat până astăzi. Fără să fi avut vreun dubiu, - fiindcă eu cred! - am ezitat totuși să spun lumii ceva despre revelația mea. Și am tăcut toți acești ani.

Dacă totuși m-am decis să o fac acum, este fiindcă de când eu tac, pietrele au început să vorbească. Este vorba de un ansamblu de patru pietre “vorbitoare” pe care le-am găsit în **Pădurea din Deal, de pe colina Andennului**.

Fiecare avea să-mi spună ceva. Dar mai cu seamă ordinea în care au fost ele descoperite scrie un adevărat scenariu, în care fiecare piatră devine personaj, iar mesajul lor devine replică tăiată și șlefuită în granit, de două mâini de artist: natura și curgerea timpului.

Îngerul primăverii

Îngerii sunt într-adevăr cu noi. Credem sau nu, ei sunt acolo, îmbrăcați în alb și negru, sau ascunși în tuburile de orgă gri-argintii sau în clapele pianului ; am putea spune îngeri gri... Dar astăzi, în această zi de primăvară, tot ce este gri, în această lume gri care ne înconjură, devine alb, luminos. Nu există decât o singură culoare : aceea a armoniei, o armonie de lumini din suflete fericite. Și soarele ia cu asalt pereții albi și ferestrele bisericii... Le-a spart ? De unde vine această lumină jucăușă care dă năvală prin cupola bisericii Sainte Chrodoare din Amay?

Astăzi, mai mult decât niciodată, e timpul să aducem picătura noastră de apă care să stingă focul distrugător ce face ravagii în lume, prin tot felul de rele : războaie, indiferențe, nedreptăți, cuvinte caustice care dezvăluie uneori micime sufletească, într-un cuvânt, prin tot felul de crize cu multiple fațete.

Și din fericire, muzica este acolo, la locul ei, jucându-și rolul reparator cu generozitate și virtuozitate. Cum s-a întâmplat la concertul din 29 martie 2009, la Colegiala din Amay, concert susținut de Corala Conservatorului din Huy, cu un repertoriu minuțios ales : Bach, Haydn, César Franck, Brahms, Mozart, Saint-Saëns, Félix Mendelssohn, pentru corală, și Georg Böhm, Félix Mendelssohn, Léon Böllmann, pentru orgă, cu o prezentare inspirată.

Biserica, devenită deodată prea mică pentru un public atât de numeros, ne-a oferit cupola sa drept adăpost pentru voci și altfel de vibrații născute *ad hoc*. Rezonanțe de tot felul au lucrat timp de aproximativ 3 ore ca să ne aducă într-o stare anume ; acea emoție care îți permite să recunoși, printre toate aceste nuanțe sonore, pe cele tăcute : generozitatea și fericirea pură a sufletului multiplu. Public – toate vârstele confundate – și artiști nu făceau decât un singur corp și un singur suflet, un suflet fericit care se cheamă primăvară.

Cânti sau ascuți, nu are importanță, câteva lacrimi scapă ici și colo, fără să știi și regreti că nu ai făcut din muzică meseria ta de o viață. Dar sunt alții care au făcut-o, și într-un mod care încântă inimile și urechile. Etuziasmul publicului, mărturiile spectatorilor din timpul pauzei, au întărit încă o dată ideea că muzica, dintre toate mijloacele artistice, este cea mai directă cale spre inimi.

Soarele, și cu el, primăvara, prinde și mai multă forță, după prima parte a concertului. Pătrunde vesel printre vitralii, ca să se așeze pe fețele coriștilor sau pe mâinile abile ale muzicienilor instrumentiști; și în final se ascunde în cerceii acelei fetețe cu ochi albaștri sau în surâsul aceluia domn din rândul al doilea, care ne privește încântat.

Am spus « se ascunde » ? Dar nu ! El nu se mai ascunde ! Iată-l, este acolo ! În această zi de 29 martie, îngerul primăverii a fost în sfârșit eliberat. Și-a început concertul în “flori și în arbori/ în bronzuri și marmuri/(...) în mare, fântâni/ munți și câmpii/ ca să “consoleze relele noastre”.

CUPRINS

STROPI DE ROUĂ (2)

MUGURI DE CONȘTIINȚĂ (11)

- Un semn de deschidere (12)**
- Despre învățământ și profesori (13)**
- Un formator de suflete (16)**
- Antemergătorul (18)**
- Limba omenească (20)**
- Știința crede în Dumnezeu? (24)**
- Autocunoașterea stratificată (27)**
- De la știință la conștiință (30)**
- Dragul meu Eminescu (32)**
- Universul din pălăria de dantelă (35)**
- Sfoara (38)**
- Stăpâna lumii (41)**
- Artistul, filozoful și adevărul dăruit (43)**
- Icoane cu suflet (46)**
- În lumea lui Rob Gonsalves (49)**
- Singurătate și monadă (52)**
- Săgeata din oglindă (55)**
- Inimă de caimac (56)**
- Regele neașteptatului (58)**
- Regele fericirii neașteptate (71)**
- Minunile din deal (75)**
- Îngerul primăverii (78)**

